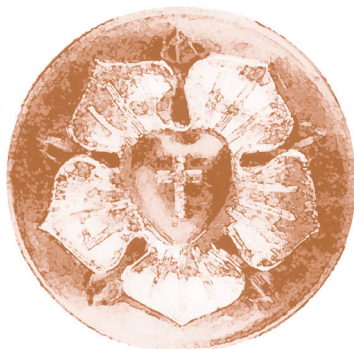

LUTHERSK KIRKETIDENDE

TEMA: VEIVALG FOR FREMTIDIG KIRKEORDNING

LEDER

HVA SKAL BESTEMME VEIVALGENE?

ARTIKLER OG INNLEGG

NOEN STRØTANKER OM KIRKELIG
LEDELSE OG KIRKEORDNING

NY KIRKEORDNING
- HVA VAR SPØRSMÅLET?

HVEM ER EN GOD HUSHOLDER?
LEDELSE I FELLESKAPET

ARBEIDSGIVERANSVAR OG LOKAL
LEDELSE I NY KIRKEORDNING
ET ANNET MF?

SØNDAGSTEKSTEN

2. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

3. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

4. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN
SANKTHANSDAGEN/JONSOK

HVA SKAL BESTEMME VEIVALGENE?

Den siste tiden har mange av LKs lesere på ulikt vis vært involvert i Kirkerådets høring "Veivalg for fremtidig kirkeordning". Alle landets menighetsråd, fellestråd og bispedømmerråd er blitt bedt om å si sin mening – ved siden av en rekke andre instanser. Etter planen skal Kirkemøtet i 2016 ta stilling til veivalg for utformingen av en ny kirkeordning som etter planen skal tre i kraft fra 2020.

Vi har til dette nummeret bedt fem personer med ulike ståsted i kirken – en sokneprest, et menighetsrådsmedlem, en kirkeverge, en seniorrådgiver i Bispemøtet, og et medlem av bispedømmerråd og Kirkerådet – si hva de mener er de aller viktigste hensynene i utformingen av ny kirkeordning. Det dreier seg med andre ord om det "omdreiningspunkt" som blir bestemmende for andre veivalg. Som man vil se av artiklene, er det enighet om svært mye. Ikke minst ser det ut til å være en grunnleggende enighet om soknets rolle som den grunnleggende enhet i kirken, og at kirkeordningen må legge best mulig til rette for virksomheten her. Kriteriet som andre nivåer må måles etter, er på hvilken måte de legger til rette for kirkens primære arbeid lokalt. Også når det gjelder betydningen av å legge best mulig til rette for at prester får utøve sin tjeneste med ord og sakrament, og at biskopenes tilsynstjeneste må ivaretas, synes det ikke å være uenighet. Det er et godt utgangspunkt for det videre arbeid med kirkeordningen.

Det punkt der veiene fremfor alt skilles, også blant våre fem skribenter, er hvor arbeidsgiveransvaret for prester skal ligge. Ingen av de fem går inn for at dagens delte ordning skal videre-

føres, men legger til grunn Kirkemøtets intensjon om at alle som arbeider i menigheten, skal ha den samme arbeidsgiver. Men veiene skilles når man kommer til spørsmålet om det i fremtiden skal være bispedømmerrådet eller fellestråd/prostiråd som skal være den primære arbeidsgiver. De som argumenterer for bispedømmerrådet som arbeidsgiver, er fremfor alt opptatt av biskopens mulighet for å utøve et reelt tilsyn. De som argumenterer for fellestrådet/prostirådet som arbeidsgiver, er opptatt av nærheten til der virksomheten foregår, og å motvirke sentralisering. De som går inn for bispedømmerrådet, søker samtidig å sikre nærhet og motvirke sentralisering gjennom å ville delegere mest mulig av utøvelsen av arbeidsgiveransvar og ledelse til prosti- eller soknenivå. De som går inn for fellestrådet/prostirådet, vil sikre biskopens tilsyn på andre måter.

Det jeg vil ha sagt med dette, er at det som skiller de ulike posisjonene, nødvendigvis ikke er så mye. Og uansett hvilken løsning en velger, må en også ta hensyn til alligundene til dem som argumenterte for en annen løsning. Det kan bety kompromisser og ulike kombinasjonsløsninger. Det er likevel viktig at ikke løsningene blir så kompliserte at de virker fordyrende og byråkratiserende. Et mål med ny kirkeordning må være at ikke mer enn høyst nødvendig av ressurser blir brukt til å løse kirkens primæroppdrag i gudstjenestefeiring, undervisning, diakoni, kultur og misjon.

Det er enighet
om svært mye.

HARALD HEGSTAD
HARALD.HEGSTAD@MF.NO

NOEN STRØTANKER OM KIRKELIG LEDELSE OG KIRKEORDNING

AV HARALD HAUGE, SOKNEPREST I RØROS OG HITTERDAL
HARALD@ROROSKIRKE.NO

Når det er snakk om forbilder på ledelse, kommer jeg ikke utenom min svigerfar.

Svigerfar er tidligere kirkeverge. Måten han skjøttet denne oppgaven, står for meg som forbilledlig. Han forvaltet pengene godt og holdt motet oppe hos sine ansatte. Han var (og er!) en god samtalepartner med evne til å skape god stemning rundt seg. Alt dette var selvsagt viktig. Men det som gjør ham til et forbilde på det som har med *kirkelig* ledelse å gjøre, er for meg noe annet, nemlig at han også kunne være på kirkegulvet når det trengtes. Dersom en kirketjener ble akutt syk, var han selv i stand til å steppe inn. Han kjente sine ansattes arbeidshverdag, og det godt nok til at han kunne gå foran og lede og vise vei i den praktisk kirkelige hverdagen, enten det var på kirkegården eller i kirkehuset.

Å lede handler slett ikke bare om å være i stand til å lese et kart, eller å tegne opp og planlegge en reiserute for den del. Å lede handler også om dette: Å være den som peker ut veien, sier "Nå skal vi gå i den retningen!", løfter den tyngste sekken og legger avgårde, fremst i rekka.

Det er mulig at de som har noen studiepoeng ledelsesfag vil se på meg som farlig naiv. Men jeg klarer ikke løsrive meg fra tanken at det er nettopp dette som noen ganger er ledelse: Å gå foran og vise vei i konkret, praktisk handling – låse opp ei kirkedør, ringe med kirkas klokker, tenne lysene, finne fram brød og vin, og ha dåpsvannet på plass når det liturgiske forløpet krever det. Kirka er forsamlingen av de hellige, hvor evangeliet forkynnes og sakramentene forvaltes. Kirkelig ledelse og praktisk teologi er to sider av samme sak, kirkelig ledelse og kirkelig tjeneste

likeså.

Fredag 22. juli 2001 satt jeg på kirkekontoret og la siste hånd på søndagsprekenen. Idet jeg skulle til å slå av PC-en, gjorde jeg et siste sveip innom nettavisene – og ble sittende. Etter ei stund reiste jeg meg, gikk over veien og låste opp kirkedøra. Den vigselfrie lørdagen jeg hadde tenkt å tilbringe på golfbanen, tilbrakte jeg ved lysteningsstedet i kirka mens jeg forsøkte å se for meg hvordan vi skulle omkalfatre søndagens gudstjeneste. Kirkevergen og kirketjenerne hadde tatt helg da det smalt, men vi klarte å holde kirka åpen helga igjennom likevel. Telle timer var det ingen som gjorde.

Så kom søndagen, 24. juli, og jeg satt igjen i noen timer på kontoret i kamp med evangelieteksten for dagen. Kveldsmessen var gjort om til en gudstjeneste for sorg og klage, men rammeverket og prekenen ville ikke vibrere i takt. Som på fredagen åpnet jeg nettleseren og logget meg på NRKs nettsider. Der ble jeg sittende med gudstjenesten fra Oslo domkirke. Og der fant jeg det jeg trengte: Tårene fikk trille til *Til ungdommen*, og den trygge og beherskede praktisk-liturgiske fagligheten gjorde meg trygg på at vi hadde noe å komme med som kirke, også på en dag som denne. De som sto ved alteret, ikledd de liturgiske draktene og med de hellige elementene i hendene, fikk representere Kristus og tale evangeliet til meg. Dermed hadde jeg noe å gi videre.

Hva har alt dette med framtidig kirkeordning å gjøre? En viktig del av den pågående diskusjonen handler om hvem som skal lede hvem, hvem som skal være ansatt hvor, og hvem som

skal ha det første eller siste ordet om dette og hint, disponeringer og prioriteringer. For meg vil slike diskusjoner alltid være viklet inn i betraktninger om hva kirkas tjeneste i bunn og grunn er, og dermed også i spørsmål som har med tjenesteteologien å gjøre. For tjeneste og ledelse hører sammen.

Nå hører nok jeg med blant dem som har et relativt høykirkelig syn både på gudstjenesten og på tjenesten som sådan. Jeg tenker likevel nokså bredt – eller flerdimensjonalt – og vidtfavnende om hva tjenesten faktisk innebærer, og hvem som har del i den.

Tjenesten jeg selv har fått stå i det siste tiåret, har vært som sokneprest på et mindre sted i distrikts-Norge. I fellelrådsområdet er vi to prester, en kantor og et par kirketjenere, samt en kirkeverge og en sekretær i deltidstillinger, pluss timelønnede trosopplæringsmedarbeidere. Vi har ingen diakon, ingen kateket og ganske mange kilometer til prostekontoret. Hva har dette hatt å si for profilen på tjenesten? Det har gjort tjenesten mangfoldig, naturlig nok. Som prest har jeg strukket meg til både diakonens og kateketens rolle, med en aktiv rolle i menighetenes diakonale virksomhet og med hovedansvar for konfirmanstopplegget år for år. I samspill med en dyktig kantor har jeg fått glede meg over å utforske tjenestens musikalske sider, der jeg har sunget og dels også spilt meg igjenom både høymesser og andre kirkelige handlinger. Som sokneprest har jeg dessuten hatt en rolle som biskopens stedlige representant i rådsstrukturen, som den som de folkevalgte vender seg til når læremessige eller formelle spørsmål skal belyses eller avklares. Og ja, jeg har utført mange andre slags oppgaver også: Først enkle regnskap, båret stoler, rigget lyd, måkt snø og gravd opp og fylt i urnehull på kirkegården.

Kirka har brukt mye tid på å diskutere hvor grensene går mellom de ulike vigslede tjenestene i vår kirke. Selv ser jeg i grunnen mer som er felles, enn som skiller, og opplever at de ulike tjenestene griper over i hverandre slik jeg i min arbeidshverdag opptrer dels som kateket og dels som diakon og dels som kantor når situasjonen krever det. Men all tjeneste er konsentrert om

alterbordet, om brødet og vinen. Når bønner er bedt (eller sunget!), og sakramentet er delt ut, går vi alle til våre gjerninger i nestekjærlighet; vi underviser og rettleder og trøster og oppmuntrer hverandre, og vi forsøker å holde sammen i et fellesskap også utenom den felles praksis vi har i messen.

Dette fokuspunktet er ikke bare en tilfeldig side ved kirkas liv, noe vi tangerer borti fra tid til annen i en organisasjon som egentlig er som alle andre organisasjoner. Det er tvert imot: Det er dette som er kirka, som er hele vår eksistensberettigelse. Alt annet er avledet.

Hva kirkeordning angår, er det derfor minst én sak som jeg vil mene er det ene nødvendige: Den som skal lede andre som har del i de vigslede tjenesteoppgaver, må selv ha del i denne samme tjenesten. Vi trenger ledere som selv står ved bordet og ber og inviterer, som med sin måte å gjøre liturgi på tar bort hindre, som gjør diakoni før og under og etter messen, og som har oversikt og overskudd nok til å kunne forklare de sidene ved teologien det faktisk ikke er alle gitt å forstå sann uten videre. Om en kirkelig leder må kunne synges, vet jeg ikke, men den musikalske dimensjonen er for kirka umistelig. Den som skal lede dem som har de representerende tjenester under liturgien, må selv være en representant, og den som skal vise veien, må selv være i stand til å gå den.

Sagt i klartekst: Jeg tror ikke vi kommer noen vei med ledelsesfunksjoner i kirka om vi svekker den rollen som biskopen har.

Det finnes mange støttestrukturer vi ikke kan se for oss at vi skal klare oss uten. Vi må holde orden på pengene. Vi må være profesjonelle arbeidsgivere. Vi må utnytte personalressurser godt. Vi må legge gode planer. Vi må snakke sammen på åpne og etterprøvbare måter. Vi må være tilgjengelige for kirkas medlemmer til faste tider. Vi må bygge demokrati. Vi må heie fram det allmenne prestedømmet, i hverdagsliv og i gudstjenesteliv.

Men jeg tror rett og slett ikke at alt kan samles på lavest mulige nivå i kirka, verken administrativt eller valgt. Det allmenne prestedømme er en viktig tanke i luthersk teologi, men også

Luther sa at vel er alle prester, men ikke alle sokneprester. Og om vi alle skal opptre som biskoper, hver på vår tue, folkevalgte som ansatte og lærde som leke, da åpner vi for kirkelig kaos in excelsis.

Må så biskopen være arbeidsgiver for å kunne utøve slik kirkelig ledelse som jeg forsøker å beskrive her? Det kan sikkert tenkes mange modeller. Men jeg tror vi gjør klokt i å videreføre det vi har som allerede fungerer godt. Og jeg tror det er vanskelig å drive god og tydelig ledelse uten slike verktøy som det er arbeidsgiverforhold gir. Et tilsyn uten arbeidsgiverrolle blir noe som lever på sida av det "egentlige" kirkens liv. En rendyrket kongregasjonalistisk modell er ikke noe jeg ser lyst på.

Kirkemøtet har allerede gjort prinsippvedtak for ny kirkeordning og vedtatt at to arbeidsgiverlinjer i kirka skal forenes til én. Samtidig er det, som vi vet, kommunereform på gang i Norge, hvilket betyr at vi har mulighet til å se kommunereform og kirkeordningsreform i sammenheng. Kan hende vil fellestrådet i en større kommune langt på vei framstå som et nytt pros-

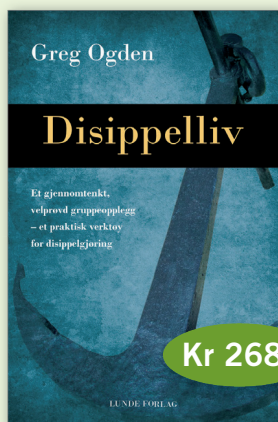
tinivå om noen år, et nivå hvor justerte proste- og kirkevergeroller kan utøve ledelse i fellesskap og på ulike måter opptre på vegne av biskopen i forhold til ulike tjenestegrupper.

Spørsmålet er likevel hvor mye som kan og skal samles på et slikt nivå. Vil vi makte å bygge mange nok robuste enheter rundt om til å kunne si at kommuneprostiet er den nye stedet der alt skal skje? Det er ikke helt lett å se for seg at løsningen på alle våre problemer skal ligge i å flytte alt til et nytt sted, et sted vi ennå ikke helt ser for oss hvor skal ligge, eller hvordan skal være.

Da gjør vi klokere i å forankre arbeidsgiveransvaret i et allerede eksisterende nivå. Og jeg mener altså at både kirkehistoriske grunner, sammen med grunner fundert i hva kirkelig ledelser er, tilsier at det er bispedømmet som er dette nivået. Den slags grunner, som jeg her peker på, bør veie tungt i kirka. Nettopp der ligger noe av det som gjør oss til kirke, ikke til et hvilket som helst konsern.

Vi er ikke helt som alle andre, nemlig, og det tror jeg egentlig ikke det er meningen at vi skal være, heller.

AKTUELT

Greg Ogden **DISIPPELLIV**

Ingen blir født som disippel. Disippel blir man gjort til. Som Jesus sa: «Gå og gjør ... disipler!» Men hvordan?

Ogden anbefaler disippelgrupper på 3–4 personer, og boka hans dekker et innholdsmessig kjernepensum over 25 kapitler om det nye livet i Jesus. Livspraksis og solid teologi går hånd i hånd.

«Endelig er denne glimrende boka tilgjengelig på norsk!»

Tor Erling Fagermoen, generalsekretær i NKSS

**BOKEN KJØPER DU I DIN LOKALE BOKHANDEL
ELLER PÅ WWW.LUNDEFORLAG.NO**

NY KIRKEORDNING – HVA VAR SPØRSMÅLET?

AV SIGMUND KNUTSEN, MEDLEM AV BYÅSEN MENIGHETSRAÐ, TRONDHEIM
SIGMUND.KNUTSEN@ONLINE.NO

Dagens Kirkelov § 9 gir menighetsrådet ansvar for alt kristelig liv i soknet. Samtidig legger dagens lovgivning viktige beslutninger og arbeidsgiveransvar til andre forvaltningsnivå.

Slik jeg ser det, er de menneskelige og organisasjonsmessige suksesskriteriene for menighetsarbeid – som kommer i tillegg til Herrens velsignelse – primært å finne i følgende: en trygg og tilstrekkelig finansiering, kompetente medarbeidere i soknet, at kirkemedlemmer finner det meningsfullt å ta ansvar i menighetsrådet og for andre oppgaver lokalt, at menighetsrådet/andre frivillige og de ansatte medarbeiderne klarer å spille hverandre gode (godfotteorien gjelder ikke bare på Lerkendal), langsiktighet i arbeidet.

Menighetsarbeid handler om kjente tema som økonomi, arbeidsgiveransvar, lokaldemokrati/ lokal deltakelse og ledelse. Kirkelig organisering ligner dermed mye på ordinær virksomhetsorganisering, men er kanskje enda mer kompleks, da frivillighet og faste stillinger er vevd sammen.

Prinsipper for organisering

I organiseringen av offentlig forvaltning er det bred enighet om noen prinsipper for fordeling av oppgaver og myndighet mellom forvaltningsnivåene (NOU 2000:22 *Om oppgavefordelingen mellom stat, fylkeskommune og kommune*). Et grunnleggende premiss er at innbyggerne skal tjenes best mulig. Da må det klargjøres hva det nærmeste folkevalgte nivået skal ha av oppgaver og ansvar. Førrende for oppgavefordeling vil ofte være:

- Nærhetsprinsippet – oppgavene bør løses på laveste effektive nivå.

- Om oppgavene krever skjønn, bør ansvaret ligge hos et folkevalgt organ.
- Om oppgavene inngår i en sammenhengende tjenestekjede, bør de ligge under samme organ.

Nok en gang handler det om lokal deltakelse, helhetlig ansvar og ledelse. Temaene er høyaktuelle i det nasjonale kommunereformarbeidet, likeså vel som i arbeidet med ny kirkeordning.

Ut fra kirkemøtets vedtak om tre folkevalgte nivå, blir et hovedspørsmål hvordan oppgavene mellom kirkemøtet (stortinget) og soknet (kommunene) nå skal organiseres, til beste for medlemmene (innbyggerne). Det letes etter et "mellemnivå" i ny kirkeordning.

Tre viktige spørsmål

Sett fra menighetens/soknets perspektiv framstår noen hensyn som mer sentrale enn andre i vurderingen av ny kirkeordning:

- Lokaldemokrati: Hvordan kan soknet gis innflytelse på vesentlige beslutninger for ansatte og frivillige medarbeidere?
- Arbeidsgiveransvar: Hvem skal ha ansvar for tilsetninger og god personalforvaltning?
- Ledelse: Hvordan kan daglig ledelse bidra til at alle ansatte og frivillige jobber godt i lag?

Under ligger forutsetningen om en trygg økonomi: Hvordan skal kirkens drift og investeringer finansieres?

Spørsmålene henger tett sammen og drøftes her ut fra prinsippene om nærhet, folkevalgt styring og sammenhengende tjenester under samme organ.

1 LOKAL STYRING – SOKNETS MYNDIGHET MÅ STYRKES

Ut fra nærhetsprinsippet og tanken om menigheten som kirkens grunnhet bør prioriteringer og styring i kirkelige organer ta utgangspunkt i den lokale menighetens behov, og beslutninger fattes så nær denne som praktisk mulig. Demokratiske hensyn må også ivaretas – ansvar for oppgaver som krever lokalt skjønn, må ligge hos menighetsrådet eller det organ som opptrer på vegne av dette. Å innfri kriteriene *nærhet* og *demokrati* er imidlertid ikke nok. *Sammenheng i oppgaveløsningen* må også til.

Det er ikke tilstrekkelige ressurser til at hvert av landets menighetsråd kan ha det fulle og hele ansvar for personell, økonomi, administrative tjenester, kirkebygg. Det er derfor nødvendig med et organ som på demokratisk og profesjonell måte opptrer på vegne menighetsrådene i slike saker, så nær soknet som mulig. Det må ha sitt mandat fra menighetsrådene og må gjennom dette pålegges å være tilrettelegger og gjennomfører for menighetsrådene. Bevisstheten om dette mandatet må være grunnleggende for et slikt organs daglige virksomhet, slik at det ikke utvikles en egen virkelighetsforståelse og agenda. Er dette oppnåelig, og hvordan kan det eventuelt gjennomføres?

Landet har stor variasjon i kommunestørrelser og geografi. Kommunereformen kan utjevne dette bildet noe, men hovedtrekkene vil trolig stå seg. De ordninger som etableres, bør ta hensyn til mangfoldet, men mitt hovedfokus i fortsettelsen er de store kommunene hvor det i dag ofte er flere prosti/soner parallelt med et fellesråd for hele kommunen.

Prostiråd

Å opprette et organ for et geografisk område som i utgangspunktet tilsvarende dagens prostier, og gi disse et helhetlig ansvar, er ett mulig alternativ. Et ”prostiråd” omfatter en større enhet og er likevel nær soknet. Byåsen sokn deltok sammen med Ilen og Sverresborg i et forsøk med Byåsen prosti 2004–2011. Erfaringene belyser problemstillinger som nå er aktuelle.

Byåsen prostistyre hadde personalansvar for

alle fellesrådsansatte innen prostiet og ansvar for prostiets økonomi innen en tildelt ramme fra fellesrådet, og med tilskudd fra kirkedepartementet. Biskopen forpliktet prosten til å samarbeide nært med prostistyret. Hvert av de tre sokn oppnevnte to representanter til prostistyret. I tillegg var to ansatte og prosten medlemmer.

På oppdrag fra Kirkerådet ble forsøket i Byåsen prosti evaluert av Arbeidsfellesskapet: *Evaluering av forsøket i Byåsen prosti (2004–2009)*. Evalueringsrapporten beskriver prostistyret som et demokratisk organ med god legitimitet. Imidlertid er det vanskelig å se at et organ på prostinivå i de store kommunene kan erstatte et fellesråd for hele kommunen (s 53). Fellesrådene har fagkunnskap innen mange felt. Byåsen prostistyre uttrykte dette slik (sak 040/09):

”Forsøket har medført enda ett ’styre-nivå’, og det er vanskelig å se at prostiet kan erstatte fellesrådet. Det gjelder spesielt i forhold til kommunen mht. økonomi, men gjelder også kirkegårdsdrift og store bygningsmessige oppgaver. Et ekstra nivå er et stort tankekor, og en stor utfordring”.

Et organ på prostinivå, i store kommuner med flere prosti, kan samle alle ansatte og scorer godt når det gjelder nærhet og demokrati, men det er sannsynlig at dette alternativet ikke gir nok sammenheng i oppgaveløsningen på vegne av soknet. Modellen vil kreve et organ *i tillegg* til prostirådet i de store byene/kommune. Imidlertid kan behovet for et felles organ reduseres noe dersom to forutsetninger endres: Kirkens finansiering går *ikke* gjennom kommunene, og kommunene overtar ansvaret for gravferd/kirkegårder.

Bispedømmeråd

Et helt annet organisatorisk alternativ er nevnt i Kirkerådets høringsnotat, nemlig at bispedømmerådet blir det folkevalgte organ på vegne av soknet (s 61–62). En positiv side er at alle kategorier ansatte også i dette alternativet kan samles under felles ledelse. Denne modellen kan imidlertid vanskelig forenes med nærhetsprinsippet. Modellen legger oppgaver til et folkevalgt organ, men det enkelte sokn vil sjelden eller aldri

være representert i bispedømmerrådet. Dette alternativet innebærer også at kommunale bevilgninger til kirkelige stillinger, bygninger og drift sendes opp til et regionalt nivå, bispedømmet. Bevilgninger til kirken kan lett tape terreng i kommunale budsjetter, i konkurransen mellom mange gode formål. Det er også vanskelig å se for seg at bispedømmerrådet, som i Nidaros omfatter 48 kommuner i to trøndelagsfylker, skal kunne håndtere daglig drift på vegne av alle sokn, inkludert ansvaret for drift av kirkebygg, kontorer, gravferd og kirkegårder. Det er sannsynlig at også denne modellen vil kreve et organ *i tillegg* for at soknet skal få utført nødvendige tjenester. Modellen scorer dermed relativt dårlig på de tre kriteriene nærhet, demokrati og sammenheng i oppgaveløsningen.

Menighetenes fellesråd

Et tredje alternativ er å redefinere et ”menighetenes fellesråd” på kommunenivå i store byer/kommuner. Dette må være et demokratisk organ som opptrer på vegne av soknet og består av representanter fra menighetsrådene. Foruten arbeidsgiveransvar, personal- og økonomiforvaltning for alle ansatte, må ”menighetenes fellesråd” forvalte forholdet til kommunen, kirkebygg/kontorer, regnskap, IKT, gravferd, kirkegårder med mer.

Mange kirkelige fellesråd ivaretar i dag slike oppgaver på en profesjonell og kompetent måte, så langt deres myndighet rekker. For at nærhet og lokal styring skal ivaretas, er det nødvendig med klarere føringer for å sikre soknets innflytelse. Kanskje er dette intensjonen i Kirke-lovens §14, hvor fellesrådet gis arbeidsgiveransvaret for alle ansatte som lønnes over fellesrådets budsjett, men kan bemyndige menighetsråd til å utøve tilsetningsmyndighet og arbeidsgiverfunksjoner. Trolig praktiseres dette lite. Og dagens lovverk gir så vel fellesråd som bispedømmeråd anledning til å ”overprøve” menighetsrådet på flere områder.

Det kan synes som om organiseringsalternativet ”menighetenes fellesråd” kan innfri både sammenheng i tjenesteproduksjonen, samt demokrati og relativ nærhet, men dette er ikke

nødvendigvis gitt. Praktiseringen varierer nok en del, og det er behov for endringer og klargjøringer i kirkeloven. ”Menighetenes fellesråd” må ha bredere myndighet, og være noe mer og annet enn dagens kirkelige fellesråd, noe som utdypes i neste avsnitt.

I små kommuner bør ”menighetenes fellesråd” være interkommunale av betydelig størrelse, gjerne tilsvarende dagens prostier. Der det er hensiktsmessig, kan to eller flere fellesråd samarbeide om servicetjenester.

2 ARBEIDSGIVERANSVARET – ALLE ANSATTE UNDER SAMME LEDELSE

Prinsippet om at oppgaver som inngår i en sammenhengende kjede av tjenester, bør ligge under samme organ, har direkte betydning for samordningen av arbeidsgiveransvaret. Oppgavene som utføres av prester, organister, kateketer, diakoner – sammen med mange frivillige – utgjør en sammenhengende kjede av tjenester.

Før ny kirkelov trådte i kraft i 1997, erfarte menighetsrådet ansvaret ved å være arbeidsgiver for ansatte som i dag har kirkelig fellesråd som arbeidsgiver, men uten ansvar for prestedtjenesten.

Uheldige erfaringer med delt arbeidsgiveransvar ble bekreftet under prostiforsøket i Byåsen. Prostistyret var arbeidsgiver for alle fellesrådsansatte i prostiet, men hadde kun uttalerett ved tilsetting av prester (Evalueringsrapport, s 49).

Reell beslutningsmyndighet for soknet

Mange menighetsråd mener de har for liten innflytelse ved ansettelse og andre beslutninger. Minst er innflytelsen i bispedømmerrådet, hvor en menighet sjelden eller aldri er representert.

Soknet som den grunnleggende enhet i kirken kan virkeliggjøres ved at det aktive lekfolket, prester og andre ansatte arbeider godt sammen innen rammen av soknet. Da må alle ansatte ha samme arbeidsgiver; arbeidsgiveransvaret bør ivaretas av ett organ nær soknet og på vegne av soknet. Og menighetsrådet må som hovedregel ha avgjørende innflytelse ved ansettelse både av prester og andre, innen visse rammer. Flere felles-

råd følger en slik praksis i dag.

Profesjonell arbeidsgiver med kirkefaglig kompetanse

Kompetent utøvelse av arbeidsgiveransvaret overfor prester og andre ansatte er av stor viktighet. Nyordningen "menighetenes felleråd" skal ha sterk kirkefaglig kompetanse. Dette kan skje ved at dagens kirkelige felleråd tilføres kirkefaglig og teologisk kompetanse fra bispedømmekontorene og prostene.

I denne modellen blir bispedømmerådet overflødig. Medlemmene til kirkemøtet kan velges direkte, eller av menighetsrådene. Biskopens rolle vil innen noen områder nærme seg fylkesmannens, uten sammenligning for øvrig. Biskopen vil ikke være del av et folkevalgt nivå og har heller ikke arbeidsgiveransvar for prestene. Men prester og andre ansatte vil stå under biskopens tilsyn og veiledning, og han bør ha en stab som bistår i dette. Biskopens rolle som åndelig leder og kirkens talsperson blir enda tydeligere.

3 DAGLIG LEDELSE I SOKNET STYRKES

At all virksomhet samles i ett organ, vil ha stor betydning for daglig ledelse i soknet. Problemene som to arbeidsgiverlinjer medfører for daglig ledelse i det lokale menighetsarbeidet, er vel kjente, og dokumenteres også av erfaringene fra prostiforsøket i Byåsen:

"Den daglige ledelse av de lokale stabene gjenstår som et svært avgjørende punkt, som det ikke er funnet noen fullgod løsning på i forsøket. Dette gjelder i forhold til arbeidsplanlegging, personaloppfølging, men ikke minst

for å realisere menighetsbyggende oppgaver, herunder forholdet til frivillige og strateg utvikling." (Evalueringsrapporten, s 51)

Konklusjonen er at den daglige ledelsen av soknet må klargjøres og styrkes, og den må inkludere prestedtjenesten. Presten kan, men må ikke, ha rollen som daglig leder. Dette bør avgjøres ut fra egnethet og hensiktsmessighet lokalt.

4 SLUTTKOMMENTAR

En trygg finansiering av kirkens arbeid er av grunnleggende betydning. Den klart største delen av kirkens inntekter kommer i dag fra kommunene. Stortingsforliket 2008 viderefører dagens ordning med kommune og stat som hovedansvarlige for å finansiere kirken. På lengre sikt bør en ordning med *livssynskontingent* for alle borgere etableres, fordi dette klargjør det offentliges ansvar for basisfinansiering av alle tros- og livssynssamfunn. Mest mulig av penge- og personalressurser bør disponeres av kirken lokalt.

Forsvarlig ressursforvaltning vil bli enda mer avgjørende i framtiden. Mer effektiv ressursbruk tilsier at små sokn i byene bør bli større. For å stimulere til en soknereform bør fordelingen av økonomisk tilskudd og personalressurser i større grad skje etter soknets størrelse uttrykt ved folketall, men hvor geografiske avstander i distriktene også vektlegges.

I framtidens folkekirke trenger ansatte og frivillige hverandre; sammen kan vi spille hverandre gode. En ny kirkeordning bør reflektere tillit til soknet og soknets organer, slik at menigheten som kirkens grunnleggende enhet kan bli en realitet på en klarere måte enn i dag.

«Vi trenger ærlige og slagferdige bøker om tro og om forholdet mellom tro og vitenskap. Dette er en slik bok. Både der jeg er enig, og der jeg leser materialet noe annerledes, blir jeg utfordret og tvunget til å tenke. Samtidig er Ottosen alltid etterrettelig og åpen for andres syn.»

Henrik Syse, forsker og filosof

«Dette er en bok i særklasse. Her vrir det av gode argumenter for en klassisk kristen tro.»

Asbjørn Kvalbein, forfatter og webpastor

Kr 268,-

Hvis Gud finnes, hvorfor finnes det ateister? Kan ikke en allmektig Gud utrydde all tvil?

Som tenåring møtte Espen Ottosen denne problemstillingen på en kristen ungdomsleir. Siden har han lett etter svar. På en personlig og ærlig måte skriver han om ateistiske anklager, om kristne tenkere, om Big Bang og evolusjonslæren, og om hva som egentlig kjennetegner kristen tro. Her er få ferdigtygde svar og mange gode refleksjoner.

Finnes også som e-bok

BOKEN KJØPER DU I DIN LOKALE BOKHANDEL
ELLER PÅ WWW.LUNDEFORLAG.NO

HVEM ER EN GOD HUSHOLDER?

AV KRISTIN STANG MELØE
KRIMELOE@ONLINE.NO

Det reises mange og omfattende spørsmål i Kirkerådets høringsnotat "Veivalg for en framtidig kirkeordning". Slik må det være når en selvstendiggjort kirke skal stake ut kursen for fremtiden. Vi vet at en del av de valgene som må gjøres nå, i praksis er irreversible. Derfor er det av stor betydning at de avgjørelsene som tas, er godt forankret og fundert på alle nivåer i Den norske kirke.

Som kirkeverge i Nord-Norges største by vil mitt bidrag til debatten være preget av det jeg ser som daglig leder for det ene av soknets organer, nemlig fellesrådet. Jeg velger derfor i denne sammenheng å konsentrere meg om to forhold: Kirkens fremtidige økonomi og finansiering samt ønsket om én felles arbeidsgiverlinje for alle tilsatte i soknet.

Samtidig er det viktig ikke å miste av syne at ordningene skal tjene et formål. Strukturer og ordninger er ikke teologi, men skal tjene til og bidra til at kirken kan virkeliggjøre sitt oppdrag. Ordninger kan ha teologiske implikasjoner. Strukturene må fremme gudstjenestelivet, vitnesbyrdet og fellesskapet (*leitourgia, martyria, koinonia*). Samtidig er det viktig at eksisterende ordninger ikke teologiseres, men at strukturene ses på som tjenere for kirkens oppdrag. Oppdraget er målet, ordningene middelet. Man kan av og til få inntrykk av at ordningene er målet.

Kirkens økonomi og finansiering vil være avgjørende for hvilket handlingsrom vi har for å drive kirke. Mest mulig av ressursene må rettes inn mot kirkens oppdrag. Derfor er det viktig at kirkestrukturen forenkles, rasjonaliseres og effektiviseres for å kunne utnytte de eksisterende

ressurser optimalt. Som kirke må vi tenke økonomi ikke bare som penger, men som "*oikonomia*"; dvs. "husholdning", som innebærer hvordan man prioriterer totaliteten av de ressurser man får over. Å ha omfattende strukturer som til dels overlapper hverandre, er ikke bare dyrt, men innebærer også sløsing med tid og menneskers arbeid. Det er dårlig "*oikonomia*".

Kommunene står i dag for 2/3 av økonomien i kirken. At kommunene skal ha et økonomisk ansvar for store deler av den lokale kirkes virksomhet og drift, har det vært stor enighet om både i kirken og på Stortinget. Begrunnelsen er at nærheten til den lokale kirke vil motivere kommunen til å sørge for at gravplasser, kirkebygg og kirkelige tjenester kan ha en tilfredsstillende standard. Nærhetsprinsippet gir i denne sammenheng imidlertid noen utfordringer. Det kan ikke være greit at nivået på den kommunale finansieringen er så varierende som i dag. Vi har fått et "forskjells-kirke-Norge" som gir svært så ulike vilkår både for kirkens medlemmer og ansatte. Er dette fremmede for kirkens oppdrag?

Et alternativ er å innføre en livssynsavgift som innkreves over skatteseddelen. Fordelen med en livssynsavgift i motsetning til en medlemsavgift, vil være at det ikke ligger noen økonomisk motivasjon i om man er medlem av et tros- og livssynssamfunn eller ikke. Eksempler fra Sverige og Tyskland viser at ikke så få av økonomiske årsaker lar den i familien som har lavest inntekt, stå som kirkemedlem. Dermed sparer man penger, men oppbeholder retten til kirkelig betjening. En livssynsavgift vil også likebehandle alle tros- og

livssynssamfunn, samtidig som det gir forutsigbarhet i økonomien.

Statens eneste oppgave i økonomisk henseende ville da være å overføre den innkrevede livssynsavgiften til kirken (og til andre tros- og livssynssamfunn). En enhetlig finansiering av kirken, hvor Kirkemøtets oppgave blir å prioritere og fordele midler, stiller Kirkemøtet overfor krevende, men ansvarliggjørende prosesser. Kirkemøtet vil være den instans som må ta det fulle ansvar for fordelingen av ressursene. Det vil være Kirkemøtets ansvar at kirken forblir lokal og landsdekkende. Når det så gjelder hvem som lokalt skal være mottaker av livssynsavgiften, kan vi hente fram nærhetsprinsippet igjen. Soknet (representert av fellesrådet, prostiråd e.l.) må avgjøre hvor og hvordan pengene skal brukes lokalt. Dette vil bidra til å både myndiggjøre og ansvarliggjøre soknet, og det vil fastholde sammenhengen mellom å fatte beslutninger og samtidig sørge for økonomisk inndekning. Når jeg trekker fram dette som et vesentlig poeng, er det nettopp fordi dagens ordning på mange områder ikke ivaretar denne sammenhengen mellom vedtak og finansiering.

Samme prinsipp kan man gjøre gjeldende for finansieringen av gravferdsforvaltningen; en gravferdsavgift kan innkreves over skatteseddelen og overføres til gravferdsmyndigheten. Dette er bl.a. diskutert i NOU 2:2014 "Lik og likskap", som en mulighet for å sikre likebehandling.

En liten ekskurs om kirkebygg: Det bør være et statlig ansvar å ta vare på de kirkebyggene som har vernestatus. Vernestatusen er uttrykk for at bygget har verdi ut over lokalmenighetens behov for kirke; det har betydning som vitnesbyrd om og del av nasjonens kulturelle og religiøse arv. Det er ikke betryggende at kirker med vernestatus skal være overlatt til lokale politikere vilje og evne til å prioritere kirkebygg i konkurranse med andre viktige kommunale oppgaver. Fellesrådenes økonomi gir heller ingen mulighet til å ivareta vernede kirker når kommunen ikke kan eller vil gi midler til dette. Selv i en sekulær stat som Frankrike har staten påtatt seg ansvar for vedlikehold av kirkebygg fra før 1905¹. Det kunne være eksempel til etterfølgelse.

Arbeidsgiverlinjene: De to linjene med bispedømmerådet og fellesrådet som arbeidsgivere i soknet er historisk betinget. Nå som vi har mulighet til å tegne kirkeorganisasjonen på nytt, er det en god anledning til å se om denne organiseringen er formålstjenelig. Tradisjonelt har presten vært "statens mann" og utøvde som embetsmann både kirkelige og statlige funksjoner (Det er f.eks. ikke så veldig mange tiår siden soknepresten hadde ansvar for folkeregisterføringen, og jeg husker godt protestene som kom fra deler av presteskapet, da denne oppgaven ble lagt til kommunen). De andre ansatte i soknet var gjerne organisten, en kirketjener som ofte også var graver, og en menighetssekretær eller klokker. Disse var ansatt i kommunen. Presten var den med lengst utdanning og historisk autoritet. Slik er det ikke lenger. Blant både menighetens medlemmer og de andre ansatte er det folk med minst like lang utdanning som presten. Kunnskapstilfanget er ulikt, men fullt på høyde med teologens. I menigheten skal ulike oppgaver og funksjoner ledes og utøves, og de viglede stillingene har ansvar for dette i samarbeid med de øvrige medarbeiderne. Jeg mener at det er unaturlig og urimelig at presten skal framstå som noe så spesielt at vedkommende må ha en annen arbeidsgiver enn de andre i soknet. Det er derfor positivt at Kirkemøtet har sagt at det skal arbeides for én arbeidsgiverlinje.

Da kommer selvsagt spørsmålet om hvem som skal være denne ene arbeidsgiveren for prestene og alle de andre tilsatte i soknet. Særlig Presteforeningen har gjort seg til talsmann for at bispedømmerådene skal ha denne oppgaven. Enkelte mener at ledelsen av prestene ikke må bli tatt fra biskopene. Da er det tjenlig å hente fram både nærhetsprinsippet og økonomien igjen. Den tredelen av kirkens virksomhet, som i dag finansieres av staten og ledes av biskopen, er delvis frikoblet fra, delvis avhengig av soknets økonomi. Soknet skal legge til rette for gudstjenester, kirkelige handlinger og kontor for presten, men har ingen mulighet til å styre omfang eller nivå på dette. Biskopen forordner gudstjenester og betaler prestens lønn, mens soknet sørger for kirkebygget, kirketjener, orga-

nist og infrastruktur. Noen steder er økonomien god, og dette er ikke problematisk. Andre steder tar dette så stor del av det kommunale driftstilskuddet at det knapt er rom for annet. God ressursbruk tilsier at prestedtjenesten og de andres tjenester må ha en felles lokal, samordnende ledelse. Om bispedømmerrådet skal være arbeidsgiver for alle som er ansatt i soknet, må det lokalt bygges ut administrasjoner som etter delegasjon kan ivareta det stedlige arbeidsgiveriet, alt fra arbeidsplaner, ferie- og fritidsplaner, sykeoppfølging, nav-refusjoner og dialogmøter osv. osv. En ting er i hvert fall sikkert: Dette blir dyrt, og det blir byråkratisk. I tillegg kan man jo spørre seg om hva som er så spesielt med disse oppgavene at de må ligge på biskopens bord? Er dette oppgaver biskopene ikke må bli fratatt? Jeg håper det er det teologiske, pastorale og åndelige lederskapet biskopene ikke ønsker skal fjernes. I så tilfelle er jeg helt enig og tenker at biskopene kan fremstå som enda tydeligere teologiske og åndelige ledere dersom de fritas arbeidsgiverfunksjonen og styrkes i sin tilsynsfunksjon.

I Kirkerådets høringsnotat "Veivalg..." stilles spørsmålet om hvordan man på best mulig måte bør ivareta "særpreget til prestedtjenesten og andre vigslende tjenester". Jeg er litt usikker på hva man her mener med "særpreget", men det betyr kanskje at noen stillinger forutsetter vigsling, mens andre ikke gjør det. Jeg håper ikke det betyr at man anser noen yrkesgrupper i kirken som viktigere enn andre. Som kirkelige medarbeidere kan vi også i vår rolle som arbeidstakere tenke om oss selv at vi er lemmer på Kristi legeme. Da har vi ulike funksjoner, men alle er nødvendige. De ulike funksjonenes "særpreget" går frem av arbeids-

beskrivelser og tjenesteordninger, slik det er i dag.

I de fleste dokumenter om kirkeordning fastholdes og bejaes soknet som kirkens "grunnleggende enhet". Da er det helt avgjørende at soknet ikke tømmes for oppgaver, men at soknets rettsstilling fastholdes, at dets handleevne og handlefrihet til å styre egen virksomhet ivaretas og videreutvikles. Noen steder er soknene for små til at alle oppgaver kan ivaretas på en god måte. Kanskje vil kommunereformen bidra til løsninger på dette; kanskje vil et justert prostinivå være tjenlig organ for soknet, eller fellesrådet som i dag. Her får man være pragmatisk og finne den form som best tjener kirkens oppdrag. Uansett må det være et mål at det er nærhet mellom det organ som forvalter ressurser, og dem som tildeles ressurser, og nærhet mellom den som er arbeidsgiver, og den som er ansatt.

I dagens byrde og hete som kirkeverge er det særlig dette med den kirkelige økonomiforvaltning – og styring samt arbeidsgiverspørsmålet som er krevende i hverdagen. Nå har vi sjansen til å endre ordninger og strukturer som er preget av historiske kompromisser. Mitt ønske er at vi lar profesjonsinteresser tones ned til fordel for spørsmålet om hvordan vi som er kalt til tjeneste kan bidra til å virkeliggjøre kirkens oppdrag der vi er. Så kan vi kanskje føye til "oikonomia", "martyria" og "koinonia" – gudstjenestelivet, vitnesbyrdet og fellesskapet – og husholdningen. Vi er kalt til å være gode husholdere.

¹ Informasjon fra NOU 1:2013 "Det livssyns åpne samfunn".

LEDELSE I FELLESSKAPET

AV INGE WESTLY, SENIORRÅDGIVER BISPEMØTET
IW834@KIRKEN.NO

Hvordan skal arbeidsgiveransvaret fordeles i fremtidens kirkeordning? Hvem skal være daglig leder i menigheten? Hvilket nivå ”må ut” om vi skal velge mellom bispedømme- og fellestrådsnivå? Det er mange spørsmål som møter oss i dagens kirkeordningsdebatt. Ikke alle fungerer nødvendigvis like godt som strukturerende utgangspunkt for refleksjonen. Det finnes noen ekklesiologiske ”reisverk” som det antagelig ikke er så stor uenighet om, som vi sikkert kan trekke ulike konklusjoner ut fra, men som likevel vil være av betydning. Jeg skal utdype hva jeg mener er viktige omdreiningspunkter i debatten ut fra følgende punkter: menigheten som ekklesiologisk grunnenhet, ”samvirket mellom embete og råd”, som det heter i nedarvet språkbruk, og biskopenes rolle. Så blir det i sin tur viktig å ta hensyn til egnete enheter for arbeidsgiveransvaret og best mulig bruk av ressurser. Synspunktene vil være preget av min bakgrunn som menighetsprest og ansatt på bispedømmekontor, og videre min befatning med kirkeordningsspørsmålene som medarbeider i Presteforeningen og nå ved Bispemøtet. Men alt jeg skriver her, står naturligvis for min egen regning.

1. MENIGHETEN SOM FELLESSKAP

At menigheten og det gudstjenestefeirende fellesskap må ses som en ekklesiologisk grunnenhet, er det liten diskusjon om. I spenningsfeltet mellom de foreningskirkelige og de mer folkekirkelige idealer har noen riktignok vært skeptiske til en for sterk betoning av kirken som lokalt fellesskap. Jeg mener at fellesskapstanke og folkekirkelighet ikke trenger å stå i motsetning til hver-

andre. Hvis fellesskapet forstås så åpent som det bør, ikke bare ut fra en folkekirkelig kontekst, men også ut fra en luthersk forståelse av evangeliets radikale nåde, da må fellesskapet romme et mangfold av måter å praktisere sin kirketilhørighet på. Det kirkelige fellesskapet består av de døpte; det utfoldes gjennom gudstjenestelivet, men også gjennom de mange møtepunkter som på en eller annen måte relaterer til dette. De med lederansvar i kirken har som oppgave å legge til rette for at kirken nettopp skal framstå som et fellesskap preget av åpenhet, gjensidighet og medansvar.¹ En slik prinsipiell forståelse av kirken samsvarer med noen grunnleggende sosiologiske erfaringer vi gjør: Kirkelig identitet skapes i gudstjenesten og i relasjonen mellom mennesker som møtes, i tilknytning til kirkebygg, minner, begivenheter og fellesskap i den lokale kirken. Engasjement skapes blant mennesker som står sammen om noe, som deler forhåpninger, initiativ og ansvar. Dette må få konsekvenser i en fremtidsrettet kirkeordning.

Vi lever i en tid med endringer i og omkring kirken på mange plan. En stadig mer profesjonalisert kirke vil neppe være en farbar vei fremover. En av de viktigste, strategiske lederoppgavene vil handle om å skape felles engasjement og samhandling lokalt – mellom ulike grupper av ansatte, i spillet mellom ansatte og frivillige, og ikke minst blant mennesker som har ulik måte å praktisere sin kirkelige tilhørighet på. Fremtiden møtes derfor ikke ved at kirken organiseres som ”tjenesteproduksjon” i stordriftsenheter administrert fra en styringsenhet på avstand. Den må organiseres slik at den nødvendige

ledelse og samhandling kan finne sted i menigheten knyttet til gudstjenestefeiring og andre møtepunkter. Da er det også avgjørende at menigheten får de nøklene som må til for å lede og utvikle arbeidet innenfor gitte rammer.

For å oppnå dette mener jeg menighetsrådets ansvar må avklares bedre enn tilfellet er i dag, noe som er aktualisert gjennom evalueringsrapporten "Samstyring i ubalanse".² Dette bør blant annet innebære et tydeligere ansvar for soknets planer, budsjett og daglig ledelse av soknets ansatte. Den daglige arbeidsledelsen i soknet må utøves av ansatte som har sitt daglige virke i den lokale menigheten. Selvsagt vil det være en god del steder hvor man på grunn av soknestørrelsen ikke kan la én stab av ansatte være knyttet kun til én menighet; da må ordningene legges til rette for et rimelig forhold mellom stabsstørrelser og rådsstrukturer. Mange steder vil det også være nødvendig å vurdere soknestørrelser og samarbeidsstrukturer mellom soknene. Utfordringen med de små soknene må uansett ikke føre til at man som generell løsning legger den daglige ledelsen av arbeidet til administrative enheter på avstand fra menigheten.

2. SAMVIRKET MELLOM "EMBETE OG RÅD"

Spørsmålet om hvordan roller og myndighet skal fordeles mellom prester og valgte rådsmedlemmer har vært et tilbakevendende tema i vår kirke. Spørsmålene fikk en særlig grundig behandling i utredningen *Kirkens embete og råd* på 80-tallet. Om vi i dag vil bruke andre betegnelser for preste- og bispetjenesten, som "den ordinerte tjeneste", gir utredningen like fullt noen viktige rammer for å avklare forholdene mellom de ordinerte og de valgte rådsmedlemmene. Rådene skulle ikke representere menigheten forstått som en "passiv, mottagende" størrelse, men ha myndighet til å "samråde" og "legge planer og fatte vedtak på menighetens vegne". På den andre siden skulle den ordinerte tjeneste utøve sin funksjon "i og overfor menigheten", og blant annet sitte i rådene med stemmerett.³ Prestetjenesten blir forpliktet på rådets vedtak samtidig som den blir tillagt en selvstendig rolle i det som

angår tjenesten med "ord og sakrament". På denne måten gis de demokratisk valgte en tydelig rolle, prester og biskoper får innflytelse på beslutninger som er vesentlige for utviklingen av kirkens liv; i tillegg gis de en selvstendighet på bestemte områder.

Jeg mener denne avklaringen er viktig også med tanke på dagens situasjon. Samvirkemodellen bidrar til en gjennomtenkt maktfordeling, men også til en viktig sammenkopling av funksjoner hvor de ordinerte og de demokratiske valgte trekker vekslers på hverandres roller og kompetanse. Den sørger for at man kan sitte i samme rom og finne fram til felles beslutninger. Forutsetningen for at dette samvirket skal fungere, er at rådene faktisk har beslutningsmyndighet med reell mulighet til å påvirke virksomheten. Dette er avgjørende for at de demokratiske valgte skal ha en meningsfull funksjon, men det vil også påvirke rollen til prestene. Hvis en fremtidig ordning skulle gi menighetsrådene et uklart mandat og samle myndigheten til proster og fellesråd, vil dette også svekke sokneprestrollen. Tilsvarende vil gjelde for biskopene.

3. BISKOPENES ROLLE

Et av veivalgene fremover gjelder biskopenes rolle, om den skal knyttes nærmere opp til ulike typer arbeidsgiver- og beslutningsmyndighet, eller det motsatte, eventuelt om vi skal søke noe i nærheten av dagens modell. Den nevnte samvirkemodellen har så langt bidratt til en balanse her. Grunnleggende utøves tilsynet som en tjeneste med ord og sakrament med ansvar for å tydeliggjøre kirkens budskap, enhet og apostolisitet. Myndigheten ligger først og fremst i "ordets makt" og ikke i formell beslutningsmyndighet. Biskopene skal bidra til kirkens utvikling gjennom å gi råd, oppmuntring og ved å løfte visjoner. Samtidig ligger det til rollen å treffe beslutninger om vigsling og ordinasjon, forordning, bindende pålegg, etc. Rendirker man disse sidene av bisperollen, vil den konkrete beslutningsmyndigheten knyttes primært til det som kan oppfattes som kontrollfunksjoner. Biskopenes makt blir tydelig særlig når de sier "nei". På sett og vis kan dette likne på rollen til

tilsynsmyndigheter i andre deler av samfunnet; Man utøver en reaktiv framfor en proaktiv ledelsesform. Spørsmålet er imidlertid hvor hensiktsmessig det er for kirken å rendyrke en slik ledelsesform for biskopene.

I dagens kirkeordning utøver biskopene også en mer aktiv ledelsesrolle – ikke minst ved å sitte som medlemmer i bispedømmeråd og Kirkemøtet, og ved å ha arbeidsgiveransvar for prestene. Det er flere gode grunner for dette. Biskopene er utpekt til sine oppgaver fordi de besitter egenskaper og kompetanse man anser for viktig for ledelsen av kirken. Gjennom sin tilsynstjeneste med visitaser og samtaler med medarbeidere innhenter de særskilte innsikter om kirkens liv, om enkeltpersoners erfaringer i kirken og om menighetenes situasjon. Jeg mener denne kompetansen fortsatt bør få være en ressurs i de beslutningsprosesser som er viktige for utvikling av kirkens liv. Den kan ikke uten videre erstattes av proster eller andre prester. Dersom bispedømmerådet avvikles eller tappes for myndighet, vil både bisperollen og de valgte rådsorganene tape på dette.

Biskopenes arbeidsgivermyndighet overfor prestene har sin bakgrunn i behovet for å ha verktøy i utøvelsen av tilsynet. På samme måte som prestene har biskopene et ansvar for forvaltningen av ord og sakrament, noe som står sentralt i utførelsen av tilsynsoppdraget. Det taler for at presten bør stå i en tjenestelinje til biskopen, og at biskopen kan både tilrettelegge tjenesten, treffe beslutninger i ulike typer krisesituasjoner og ikke minst legge til rette for arbeidsveiledning og kompetanseutvikling. Dette er oppgaver som ligger til arbeidsgiveransvaret i arbeidslivet for øvrig. Et kjennetegn ved ulike typer lederroller i dagens samfunn er at man på en eller annen måte må kunne ta ansvar når situasjonen krever det. Det betyr ikke at biskopene trenger å sitte med et overordnet organisatorisk ansvar i kirken slik en bedriftsleder gjør. Men de bør heller ikke være uten virkemidler. Her mener jeg dagens ordning uttrykker en gjennomtenkt balanse sett i forhold til prestene. Tatt i betraktning utviklingen av de andre vigslete tjenestegruppenes stilling i kirken mener jeg at

en fremtidig ordning også må styrke forbindelsene mellom biskopene og disse, og at den gjensidige forpliktelsen i vigslingen må få sterkere organisatoriske uttrykk.

4. ANDRE HENSYN

Jeg har nå drøftet kirkeordningsspørsmålene med utgangspunkt i prinsipielle synspunkter på roller og myndighetsfordeling i kirken. Men det er selvsagt også andre forhold som må spille inn i vurderingene. For det første må man sørge for gode arbeidsbetingelser for alle. Det er i seg selv et argument for en samordning av arbeidsgiveransvaret. En forutsetning i denne sammenheng er at arbeidsgiveransvaret organiseres i tilstrekkelig store enheter slik at det er både ressurser, kompetanse og mulighet til å finne løsninger i krevende situasjoner. Det betyr etter mitt syn at arbeidsgiveransvaret må legges til bispedømnivå, samtidig som visse arbeidsgiverfunksjoner kan delegeres til soknet eller til et mellomnivå nærmere soknet. (Finansieringsviljen til kommunene må opprettholdes ved at ressursene fra kommunene nettopp går til stillinger i de respektive kommunene. Antagelig bør de fordeles mellom kommunens sokn av fellestrådene som i dag.)

Dette aktualiserer et annet spørsmål, nemlig forholdet mellom ressursbruk og antall forvaltningsnivå i kirken. Ut fra et ønske om organisatorisk forenkling og effektiv ressursbruk ønsket Kirkemøtet i 2007 kun tre forvaltningsnivå i Den norske kirke. Dette skjedde vel og merke uten at saken var utredet. I ettertid har ingen klart å tegne ut en kirkeordning uten fire administrative nivå. Ønsket om tre nivå er etter mitt syn velment, men ukvalifisert. Alle er enige om at ressurser må forvaltes effektivt slik at de i størst mulig grad kommer det lokale arbeidet til gode. En ny kirkeordning kan ikke innføres uten en vurdering av hvilke administrative oppgaver som faktisk bør løses hvor, og med en analyse av konsekvensene ressursmessig. En tommelregel kan etter mitt skjønn være at man bør sentralisere fellesfunksjoner det hvor det er mest kostnadseffektivt, men unngå å gjøre det der hvor dette kommer i konflikt med behovet for eierskapet til

eller nærheten til soknet (Jfr. pkt. 1). En åpenbar mulighet til forenkling ligger uansett i å sørge for at to parallelle og potensielt rivaliserende styringsstrukturer i kirken samordnes til én. Får vi det til, vil mulighetene for en skrittvis, kvalifisert og konstruktiv utvikling av kirkeordningen være mange.

¹ Jfr. utredningen *Ledelse i folkekirken, Perspektiver på ledelse og fremtidig organisering av Den norske kirke*. Presteforeningen, Oslo 2011, side 22 ff.

² *Samstyring i ubalanse, Evaluering av den lokale kirkes ordning*. IRIS (International Research Institute of Stavanger AS), Stavanger 2014.

³ *Kirkens embete og råd, Hvem skal bestemme hva – og hvorfor?* Kirkerådet, Oslo 1997, s 67–72, 99.

ARTIKKEL

ARBEIDSGIVERANSVAR OG LOKAL LEDELSE I NY KIRKEORDNING

AV ERLING BIRKEDAL, FORSKER VED MF, MEDLEM I BORG BISPEDØMMERÅD OG I KIRKERÅDET
ERLING.BIRKEDAL@MF.NO

Kirkeorden er på dagsorden. Dokumentet ”Veivalg for fremtidig kirkeordning” er med på å stille mange problemstillinger. Det kan imidlertid være noe forvirrende med mange veivalg da flere av valgene nødvendigvis må sees i sammenheng. Man må da spørre seg hva som er det mest vesentlige, og som annet da må innordnes etter – hva som er omdreiningspunktet. Jeg tenker at spørsmålet om arbeidsgiveransvaret og lokal ledelse er helt avgjørende, og vil derfor rette oppmerksomheten mot dette.

TIDLIGERE VEDTAK OG PREMISER

Mitt utgangspunkt er at det er to premisser som må legges til grunn, og som også tidligere har vært vedtatt i Kirkemøtet: At soknet/den lokale kirke er den grunnleggende enhet i kirken, og at

det i fremtiden skal være et samlet arbeidsgiveransvar for alle som arbeider i den lokale kirke.¹ De valgene man gjør i fordeling av oppgaver og myndighet mellom de ulike nivåene, må derfor svare på i hvilken grad endringene tjener menigheten / den lokale kirke.

Soknet, representert ved menighetsråd eller fellesråd, er det eneste rettssubjektet i nåværende kirkeordning, mens de regionale og sentrale organer opptrer i prinsippet på statens vegne. En avvikling av staten legger opp til at den sentrale kirke, med Kirkemøtet som øverste organ, blir et eget rettssubjekt. Spørsmålet er nå hvordan dette rettssubjektet skal forholde seg til soknet som rettssubjekt, og hvordan oppgavefordelingen skal være mellom det sentrale, regionale og lokale nivå i kirken. I departementets forslag til revisjon av

kirkeloven (høringsutkast 2013) videreføres prinsippet om soknet som grunnheten i kirken, og Kirkerådet har gitt sin enstemmige tilslutning til dette.²

Grunnloven som ble endret i 2012, forutsetter en kontinuitet i kirken når man formulerer seg slik i § 16: *”Den norske kirke, en evangelisk-luthersk kirke, forbliver Norges Folkekirke og understøttes som sådan av staten.”* Man kan spørre hva slags kontinuitet man viser til når man sier ”forbliver Norges Folkekirke”. I kirkeloven av 1996 blir folkekirkebegrepet knyttet til soknet som den grunnleggende enhet. Folkekirken blir forankret nedenfra, i en stedegen kultur. Allerede ved den første grunnloven i 1814 hadde vi en soknekirke i landet. Det er rimelig å forstå at ny § 16 i Grunnloven knytter an til historien, og at det er den lokale tilhørighet som er det historiske kontinuum. Jeg støtter meg her blant annet til professor Aud Tønnessen som i sin gjennomgang av grunnlovens ekklesiologi sier at sammenhengen mellom folk og kirke gir størst mening der folk lever og utfolder sine liv, nemlig i soknet. Folkekirke kan ikke bare forstås som en abstrakt kirkelære, men må forstås historisk og kontekstuell.³ Det betyr også at folk i soknet (de som er døpt inn i kirken) må få avgjørende innflytelse på kirkens liv og virksomhet i soknet.

Kirkemøtet har i tidligere drøfting om forholdet mellom stat og kirke og mulig fremtidig kirkeordning også fremhevet soknet som den grunnleggende enhet for kirken. Fra vedtak i 2007 (KM 08/07) leser vi blant annet:

- *Kirkeordningen må sikre at all kirkelig prioritering tar utgangspunkt i den lokale menighetens behov. Den lokale kirken er livsnerven i kirken.*
- *Kirkeordningen må understreke og styrke soknens betydning og innflytelse i hele kirkens organisasjon. Soknet er grunnheten i kirken. Soknet skal fortsatt være selustendig rettssubjekt og eier av kirkebygg.*
- *Kirkeordning må formulere kirkens oppgave ... (lokalt). Den øvrige kirkelige struktur skal støtte opp om lokalmenighetens løsning av disse oppgavene, ivareta tilsyn og samordning og ivareta Den norske kirkes kontakt med andre kirker og tros- og livssynssamfunn.*

Likedan har Kirkemøtet lagt som premiss at det i en fremtidig kirkeordning skal være et felles arbeidsgiveransvar, senest i KM 05/13.

VEIVALG - HØRING FRA KIRKERÅDET

De 15 stemmeberettigede medlemmene i Kirkerådet har foretatt en foreløpig avstemning på de ulike spørsmål, der man synliggjør flertall og mindretall (Jeg er selv medlem i rådet og er i noen tilfelle del av et flertall og i andre avstemninger i et mindretall). Det er interessant og til dels overraskende å se hvordan den foreløpige avstemningen ble i lys av det som er vist til ovenfor om soknet:

- På spørsmålet om den lokale kirkes organisering bekrefter et enstemmig Kirkeråd at ”soknet fortsatt skal være den grunnleggende enhet i Den norske kirke”.
- På generelt spørsmålet om forholdet mellom lokalt, regionalt og nasjonalt nivå gir flertallet i KR sin tilslutning til at ”den nåværende oppgave- og myndighetsfordeling mellom de ulike nivåer og organer i hovedsak bør videreføres”.
- På spørsmålet om soknets organer er det et flertall som går inn for at ”ordningen med demokratisk valgte organer bør videreføres, og at menighetsrådet fortsatt skal ha virksomhetsansvar for arbeidet i soknet”.
- Det er et flertall som vil at all virksomhet i soknet skal samles under én daglig ledelse, inkludert prestedtjenesten. Flertallet mener videre at presten kan, men ikke må, gis rollen som daglig leder.
- Når det gjelder arbeidsgiveransvar og tilsetting av medarbeidere mener et flertall at arbeidsgiveransvaret for alle kirkelige tilsatte som arbeider i soknet legges til bispedømrådet. Det forutsettes her en delegasjon til instanser på soknenivå som kan ivareta den daglige ledelse og andre arbeidsgiverfunksjoner.

Flertallet sier altså at det på mange måter bør være som nå, men at det blir tydeligere lokal ledelse, og at arbeidsgiveransvaret for alle legges til bispedømmet. For meg er det et paradoks at flertallet vil legge arbeidsgiveransvaret for alle på

regionalt nivå når man samtidig vil styrke/opp-
rettholde dagens myndighet til soknet, og at
soknet skal være grunnleggende enhet. Det blir
også uklart hvem den lokale samlende ledelse skal
være ansvarlig overfor.

REGIONALT ELLER LOKALT ARBEIDSGIVERANSVAR FOR ALLE?

Jeg utfordrer flertallet i Kirkerådet på stand-
punktet om arbeidsgiveransvaret på regionalt
nivå og spør hva som eventuelt kan bli virk-
ningen for soknet hvis en slik løsning skulle bli
vedtatt av Kirkemøtet. Jeg tenker det er flere for-
hold som må vurderes før Kirkemøtet trekker
konklusjonene:

- Vil personer i den lokale kirke oppleve at en
overtagelse av arbeidsgiveransvaret til regio-
nale nivå er å bekrefte soknet som grunn-
enhet i kirken, eller oppleves det som en
tapping av myndighet og en svekkelse?
- Hvilke kirkeforståelse ligger til grunn for en
sentralisering av myndighet? Er det behovet
for en enhetlig organisasjon, med sine lokale
og utøvende enheter – en styring ovenfra?
Hvordan kan dette eventuelt begrunnes når
soknet er et eget rettssubjekt? Hvordan kan
det forenes med et luthersk menighetssyn der
menigheten er en enhet med rett til å kalle
sine medarbeidere? Vil det ikke være mer
logisk at soknet som grunnenheten med
juridiske rettigheter og plikter eventuelt avgir
myndighet til overordnede organer som da
hjelper til med å løse oppgaver på vegne av
soknet?
- Hvordan skal man få til en god lokal ledelse
med et godt og samspill mellom demokratisk
organ for kirkens medlemmer og de kirkelige
ansatte lokalt? Det er i dag et dilemma at det
ikke er samsvar mellom ansvarsområde og
myndighet for menighetsråd.
- Hvordan skal intensjonen om "folkekirke" i
betydningen folks innflytelse i kirken rea-
liseres dersom de lokale demokratisk folke-
valgte organer tappes ytterligere for myndig-
het? En reell folkekirke må kunne avspeile
den lokalkirkelige kultur. Da vil det være
et paradoks å flytte beslutningsmyndighet

lengre bort fra lokalkirken.

- Vil en regionalisering/sentralisering av kirken
virke stimulerende på frivillig engasjement i
kirken? Menighet er mer enn tjenesteopp-
gaver som skal utføres av ansatte. Menighet
er også et fellesskap av alle døpte medlemmer
og av dem som møtes til gudstjeneste og
andre samlinger. Hvordan kan kirkeordnin-
gen best stimulere til frivillig medvirkning?
- Hvordan kan en overføring av myndighet fra
lokalt til regionalt nivå eventuelt harmoneres
med at økonomien for de kirkelige stillingene
finansieres av kommunen? I dag har vi bare
erfaring med den motsatt strøm av penger,
fra sentralt/regionalt nivå til lokalt nivå. Vil
en flytting av myndighet fremprovosere en
annen og eventuelt uønsket finansierings-
ordning?
- De som ønsker en samling av arbeidsgiver-
ansvaret regionalt, sier at man forutsetter en
utstrakt grad av delegasjon. Noen tenker at
man skal delegere alle ansatte unntatt de
vigslede personer (prester, diakoner, kateketer
og kantorer), og noen tenker at bispedømmet
bare skal ansatte prestene (slik som i dag). Vil
ikke en slik delegasjonspraksis opprettholde
et skille mellom ansatte, som Kirkemøtet har
villet komme bort fra, eventuelt bare flyttet
grensen til et annet sted enn i dag? Vil det
ikke skape store, og unødvendige, utford-
ringer å få til et godt samlende arbeids-
fellesskap og enhetlig ledelse lokalt dersom
man i praksis deler arbeidsgiveransvar på flere
organer?

Svar på noen av disse spørsmålene vil vi sann-
synligvis få hjelp til gjennom den omfattende
høringen. Noen konklusjoner må man imidlertid
gjøre ved en avveining av ulike hensyn og verdier,
ut fra den forståelse av kirken man har. Det er
medlemmene i Kirkemøtet (som er de samme
som i bispedømmerådene), som avgjør saken,
innen de rammer som kirkeloven gir. Det hviler
et stort ansvar på disse medlemmer at man tenker
på hva som tjener kirken som helhet. I disse av-
gjørelsene opptrer man også på vegne av den
lokale kirke. Man kan ikke ensidig ivareta de
interesser som måtte tjene den sentrale og

regionale kirke, men må legge til grunn det som er formålet for de sentrale og regionale organ, nemlig hva som kan være med å *vekke og nære det kristelige liv i menighetene* (kirkeloven §§ 23 og 24).

SAMLING AV ARBEIDSGIVER-ANSVARET LOKALT OG LOKAL ENHETLIG LEDELSE

Ut fra de premisser som er lagt (om felles arbeidsgiveransvar og å opprettholde/styrke soknets betydning), er det logisk at et organ på vegne av soknet har arbeidsgiveransvaret. Det vil være imot alle tidligere signaler å tappe soknet eller de som opptrer på soknets vegne for myndighet. Jeg ser ingen avgjørende begrunnelse for hvorfor alle andre ansatte må overtas av det sentrale rettssubjektet og tillegge arbeidsgiveransvaret til bispedømmet. En løsning med å flytte myndighet og deretter delegere oppgaver virker som en spissfindig juridisk løsning, uten at det løser de praktiske utfordringer for å få større enhet i kirken. Når vi nå løsner båndet mellom kirken og staten, tror jeg det ville oppleves underlig og demotiverende for dem som arbeider eller er tillitsvalg i den lokale kirke om det nye nasjonale rettssubjekt skulle frata dem noe av den myndighet som var i soknet mens vi hadde en statskirke.

Det vil også være mot tidligere vedtatte intensjoner om vi skulle ende opp med en ordning som er like komplisert eller mer innfløkt enn det som er tilfellet i dag. Det vil ikke legge til rette for en god enhetlig ledelse lokalt. Målet må være en forenkling av dagens ordning og å stimulere menigheten til engasjement og deltakelse. En konsentrasjon av mer makt regionalt og sentralt er jeg redd vil bety mer makt til profesjonene i kirken, og kan vanskelig forenes med ønsket om større åpenhet og mer demokratisk styring. En forskyvning av makt fra lokalt nivå til regionalt/sentralt nivå vil også være imot det som er vanlig ellers i samfunnet.

Jeg mener det nå ligger godt til rette for at fellestrådet, justert til egnet størrelse, kan ivareta arbeidsgiveransvaret for alle på vegne av soknet. Samtidig må soknet få gode redskaper for å utøve en enhetlig ledelse av virksomheten.

¹ Se for eksempel sak KM 08/05, KM 08/07 og KM 05/13.

² Se høringsnotatet *Staten og Den norske kirke – et tydelig skille*, Kulturdepartementet 2014 og KR sak 37/14 Staten og DnK.

³ Se artikkel ”Grunnlovens ekklesiologi” av Aud Tønnessen i *Tidsskrift for praktisk teologi* 2/2014, s 3– 11!

GI BARNET ET MENINGSFULLT MINNE FRA DÅPSDAGEN!

*“Gjennom dåpen
setter Gud oss inn
i sin verdensvide
kirke”*

Kjøpe dåpsservietter fra
Madagaskar

**og støtt kvinner,
barn og unge.**

40 kr/stk. inkludert et kort
(Tillegg for frakt)

Ta kontakt: Det Norske Misjonsselskap
Epost: info@nms.no, Tlf. 51516100.
Les mer: www.nms.no/dapsserviett/

Atelier Agnes

-er en systue som gir arbeid til 40 kvinner i Antsirabe, Madagaskar. Her lages dåpsserviettene som selges i Danmark og Norge utgjør 75% av omsetningen deres.

Barn og unge

Overskuddet fra salg av dåpsservietter går til arbeid blant barn og unge i våre samarbeidskirker.

**Det Norske
Misjonsselskap**

ET ANNET MF?

KOMMENTAR TIL TORLEIV AUSTAD

AV REKTOR VIDAR L. HAANES OG PROFESSOR HARALD HEGSTAD, MF
VIDAR.L.HAANES@MF.NO / HARALD.HEGSTAD@MF.NO

Det er grunn til å lytte når Torleiv Austad i LK nr. 9 deler sine tanker om utviklingen ved MF. Gjennom mer enn 40 år bidro han mer enn de fleste til utviklingen av institusjonen. Derfor er det også interessant å høre hvordan han vurderer utviklingen, etter snart åtte år som pensjonist.

Det meste av Austads beskrivelse av organisatoriske endringer ved MF er det ikke vanskelig å slutte seg til. Som han påpeker, er noen av disse endringene et resultat av endrede krav og rammebetingelser innenfor universitets- og høyskolesektoren, mens andre er et resultat av interne prosesser. Det er heller ikke vanskelig å slutte seg til hans beskrivelse av den teologiske utviklingen der MF i dag søker å kombinere sin identitet som et evangelisk-luthersk fakultet med en økumenisk åpenhet. Vi er også enige med ham i at mange innlegg forårets debatt om bibelsynet ved MF ikke tok hensyn til at det alltid har vært plass til ulike bibelsyn blant fakultetets lærere.

Det som først og fremst påkaller en kommentar, er Austads to kritiske spørsmål til dagens MF. For det første spør han om vitenskapelig teologi kan godta premisser som baserer seg på at Gud har åpenbart seg i historien. Austad nøyer seg imidlertid ikke med å spørre. Bl.a. gjennom en henvisning til et avisinnlegg av Gunnar Breivik, mer enn antyder han enkelte MF-forskere i dag er mer opptatt av å bygge på det tidsmessig akseptable enn å bygge på Guds åpenbaring. Slike antydninger er imidlertid umulig å forholde seg til så lenge de ikke er dokumentert gjennom konkrete eksempler. La oss derfor nøye oss med å si at vi over hodet ikke kjenner oss igjen i denne type karakteristikk, enten de kommer fra Breivik,

eller de kommer fra Austad. Breivik har for øvrig vært medlem av MFs styre åtte av de siste ti årene og har hatt stor innvirkning på MFs utvikling i denne perioden. Ser vi på ulike bidrag fra forskere innen systematisk teologi de senere årene, er det ikke tvil om at de står i en grunnleggende åpenbaringsteologisk tradisjon der Guds selv-åpenbaring i Jesus er et grunnleggende premiss. Teologiens oppgave er imidlertid ikke fullført bare ved å gjenta et slikt premiss, men også å undersøke hvordan det er å forstå i lys av alt vi ellers vet om virkeligheten.

Austad viser i denne sammenheng til John Nomes forståelse av at teologien bygger på viss aksiomer eller trospostulater som ikke kan undersøkes vitenskapelig. Med dette viser Austad til en vitenskapsteoretisk posisjon som preget John Nomes og Leiv Aalens generasjon, og som han selv har videreført som systematiker. En slik vitenskapsteoretisk posisjon har imidlertid ikke vært enerådende ved MF. For Hallesbys erfarings-teologi fungerte den kristelige erfaring som bekreftelse på troens og teologiens sannhet. Siden 1980-tallet har mange MF-teologer i stedet orientert seg mot den forståelse av teologiens vitenskapelighet, som er representert bl.a. av Wolfhart Pannenberg. Også en teologi med et slikt vitenskapsteoretisk utgangspunkt er i høyeste grad åpenbaringsteologi, men skiller seg fra den type fundamentalisme som Nome-tradisjonen representerte, ved å ta til orde for en koherensisme der også teologiens grunnleggende premisser må undersøkes ut fra sitt forhold til all tilgjengelig kunnskap. Det betyr ikke at teologien konstrueres på et forutsetningsløst grunnlag.

Også for en teologi forstått i et slikt vitenskapsteoretisk perspektiv er teologiens grunnleggende forutsetning gitt i og med den bibelske og kristne tradisjon.

Det er for oss noe uklart hva Austad mener å få fram med sin henvisning til Nome og aksiombegrepet. Da det er lenge side et slikt paradigme har vært enerådende ved MF, har vi vanskelig for å tro at han mener at det skal være det eneste akseptable for en teologi som vil være åpenbaringsteologi. I så fall skjedde bruddet allerede i hans egen tid som professor og dekanus. At mange har forlatt en slik forståelse av teologiens vitenskapsteoretiske plassering, betyr naturligvis ikke at det ikke fortsatt skal være mulig å hevde en slik posisjon ved MF.

Også bak Austads andre spørsmål om hva det vil si at MF baserer som virksomhet på Skrift og bekjennelse, ligger en antydning om dette er en forutsetning som er i ferd med å bli forlatt. Som det eneste belegg for sin antydning har Austad et sitat fra Jan-Olav Henriksen som i en artikkel i Luthersk Kirketidende 16/2014 hevdet at MFs basisparagraf må leses på en annen måte enn da den ble til i 1907. At nye tider krever nye lesninger, betyr imidlertid ikke at den grunnleggende forpliktelse på Skrift og bekjennelse er et tilbaketrukket stadium. Her mener vi Austad overinterpreter Henriksens noe tilspissede formulering. I Henriksens egen tekst handler dette i første rekke om det endrede vitenskapsteoretiske paradigme som vi har omtalt overfor. Det handler altså ikke om hvordan forpliktelsen på Skrift og bekjennelse skal settes til side, men hvordan den skal gjøres gjeldende på nye premisser.

Når det ellers gjelder Austads spørsmål om hva forpliktelsen på MFs basis innebærer, er det vanskelig å sette det på noen enkel formel. Her får vi nøye oss med å vise til bredden i den virksomhet som MF utfører med å formulere og undervise i en bibelsk forankret kirkelig teologi og forberede studenter til tjeneste i kirke og samfunn. At dette gjøres på en annen måte enn i 1907, kommer bl.a. til uttrykk i den økumeniske nyfortolkning av MFs konfesjonelle basis.

Mens vi i det store og hele har vanskelig for å finne substansen i de antydninger som ligger bak Austads spørsmål, blir han på ett punkt svært konkret. Det er når han sier at han har ”vanskelig for å forstå at MF [i teologiske fag] kan ansette lærere som ikke fastholder at ekteskapet er en offentlig-rettslig ordning av forholdet mellom én kvinne og én mann” (s 206). Her synes det som om han vil identifisere synet på homofili og ekteskap som den avgjørende test på om man befinner seg utenfor eller innenfor MFs teologiske basis. Til det må det sies at vi for vår del finner det urimelig å etablere dette spørsmålet som et avgjørende kriterium – like lite som forholdet til spørsmålet om kvinnelige prester i sin tid var det. Spørsmål som dreier seg om homofili og likekjønnede ekteskap, er svært omstridt innen kirker verden over. I debatten om disse spørsmålene spiller teologisk forskning og teologiske forskere en viktig rolle – også forskere ved MF. Å etablere en grense for hva en MF-forsker kan mene eller komme fram til i dette spørsmålet, er etter vår mening ikke noe godt bidrag til de prosesser som foregår både i Den norske kirke og hos våre økumeniske partnere.

Man kan ha ulike oppfatninger om hva forpliktelsen på Skrift og bekjennelse betyr i dette spørsmålet, og man kan mene at noen posisjoner bedre ivaretar denne forpliktelsen enn andre. Vi finner det imidlertid ikke tilstrekkelig godt gjort at et bestemt syn på spørsmålet automatisk diskvalifiserer i forhold til forpliktelsen på MFs basis. De som måtte hevde det, har her en betydelig bevisbyrde som etter vår mening så langt ikke er innfridd. For MF som et kirkelig fakultet er det i denne sammenheng heller ikke uten betydning at et enstemmig Bispemøte og et nær enstemmig Kirkemøte i Den norske kirke har uttalt at dette ikke er et spørsmål av kirkesplittende karakter.

Det er mye som kan sies om utviklingen på MF. Det er imidlertid ett element vi særlig savner i Austads innlegg om MF før og nå, uttrykt av biskop Olav Øygard i mars: ”Mye er endret på MF siden den gang. Den største endringen, tror jeg, er at man i utdanningen nå er mye nærmere den kirkelige hverdag enn tidligere.”

SØNDAGSTEKSTEN

ØYSTEIN I. LARSEN - HILDE BREKKE MØLLER - TORSTEIN EIDEM NORDAL - STEPHEN SIRRISS

2. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN - 3. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN
4. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN - SANKTHANS DAGEN/JONSOK

2. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

7. JUNI 2015

Prekentekest: Salme 67,2–6

Lesetekster: Gal 3,23–29 / Joh 3,26–30

BETRAKTNING

En Brorson-strofe fra mitt barndoms bedehus:

”Hva ble der liten tap på tiden, Tenkte vi på
dødens skål
Og lot vår tanke aldri vanke Fra dens rette
mål!”

Petter Dass griper det an fra en annen vinkel:

”Om alle mine lemmer var fylt av bare sang,
Om de så høyt istemmer at det i skyen klang,
og sang jeg dag og natt, jeg kunne ei gjen-
gjelde
med takk Guds rikes skatt.
La livets kilde flyte så ingen stanser den!
La folkeslag seg fryde
mens tider farer hen!”

Brorsons vers svant i tidens salme- og sangbok-
revisjoner, mens Petters perspektiv vant plass.

Hva er misjonens dypeste motiv: Evighets-

alvoret eller Livsgleden? Pisk eller gulrot? Ja, takk
– begge deler?

TEKSTEN

Teksten fra Salmenes bok har tidligere hatt sin
plass på høsttakkefesten der den vitterlig hører
bedre hjemme. Der slapp vi å beskjære den, med
å ta vekk de to siste versene som setter salmen
nettopp inn i denne sammenheng: ”Landet
har gitt sin grøde, Herren, vår Gud har signet
oss.” Og åpningsmotivet i salmen får bedre
ramme inn teksten: ”Gud velsigne oss! Måtte alle
folkeslag på jorden frykte ham!” (v 7–8)

Slik teksten nå står som prekentekest, blir
hovedanliggendet hvordan Guds velsignelsesvei
skal bre seg over jorden. Litt spissformulert kan
en si at hovedperspektivet, takk for Guds velsig-
nelse gjennom jordens grøde, blir til bønn og
takke for at dette skal nå jordens folk – fra jordens
grøde til jordens folk.

Salmen åpner med å gjengi en strofe fra arons-
velsignelsen, 4 Mos 6,25, visstnok et av de eldste,
bevarte skriftstykker vi har av GT, gjengitt på to
sølvstykker fra et gravfunn i Hinnomsdalen.
Gamle og utslitte manuskripter ble jo ellers til-
intetgjort når de var kopiert.

V 3–6 (v 4 er lik v 6) parafraserer over dette
tema: Alle folk er Guds folk og skal ha del i hans
frelse. Teksten benytter tre forskjellige ord for
folk og folkeslag: *goyyim* og *'ammin*. Det tredje
ordet, *le'um*, er en arkaisk form av *'am*. I tidligere
bibeloversettelser ble *goyyim* gjengitt ganske

konsekvent i våre bibelutgaver med hedninger. Sigmund Mowinckel kommenter dette slik i sine bemerkninger til salmene i de norske bibeloversettelseter til Salme 2,1a:

”Hvorfor larmer hedningene”. Det er a priori mulig at *goyyim* her betegner det som vi legger i ordet ”hedninger”. Men sikkert er det at på en overveldende rekke steder i GT har *goyyim* ikke den nedsettende mening som ”hedninger” har. Det er rett og slett et synonym til *’ammin*, ”folkeslag, nasjoner”, og *goy* kan også brukes om israelsfolket. P.d.a.s. er det også sikkert at ordet i tidens løp har fått betydningen ”hedninger” og at denne betydningen også foreligger i de yngre lag av GT.” (NTT 3.1962)

I Ola Beisvåg: Hebraisk førstehjelp, Oslo 1996, er denne teksten behandlet som tekst på Høsttakkefest, s 257f, for dem som vil gå nøyere til grunnteksten. Han kommenterer *goy* og *’am* slik: ”*goy*, nasjon, folk. Brukes oftest om ikke-israelitter. *Goy* er en mer politisk størrelse enn *’am*.” I hans anførelser blir det også synliggjort at de hebraiske verbformene kan forstås i ulike retninger: ”Et viktig hovedproblem i denne salmen er hvordan verbalbruken skal tolkes og oversettes. Kommentarene har mange svært ulike løsninger: nåtid, fremtid eller fortid. Tidsbruken henger også nøy sammen med forståelsen av salmen. Hva slags type salme er det? – mer bønnesalme enn takkesalme?”

Vår prekentekest er den norske oversettelsen av 2011. Den åpner med bønn til Gud om velsignelse og fortsetter med å se utover hele verden: Alle folk og folkeslag er Guds og skal være slike som har del i gleden over vår Gud.

PREKEN

Alle annen rekkes tekster denne søndagen er flyttet fra andre dager i kirkeåret. Her er tekster om dåp, Jesu dåp og vår dåp, johannesdåpen og den kristne dåp. Og i våre tekster for dagen: Hvordan Johannes ydmykt trer til side: Han skal vokse, jeg skal avta. Her står det om noe som er mye større enn min stilling, sier døperen. Og Paulus viser galatermenigheten hvilken verden av forskjell det gjør å være døpt og innlemmet i det nye gudsfolket – og i tråd med dagens prekentekest: Hvordan nettopp de gamle grenser mellom

folk og folkeslag er gjennombrutt: Her er ikke jøde eller greker. Målet er at alle får se seg som det nye gudsfolket. Målet er ikke en ny sekt. Dette folket skal være alles nasjonalitet. På dette punkt er det en nær forbindelse til dagens GT-tekst. Veien til ett folk og folkeslag som priser Gud, går gjennom å bli innlemmet i det nye Guds folk.

Slik vi forstår denne prekentekest, blir den en tekst om misjon. Et av spørsmålene som predikanten står overfor, er om, og hvordan, en vil kombinere denne teksten med de øvrige tekstene for søndagen og søndagens hovedpreg.

Det er mulig mer ensidig å legge prekentekest til grunn: Guds velsignelse er grunnlag for all misjon. At vi har fått del i og har sett Guds godhet, det er den dypeste drivkraft i den kristne urkirkens eksplosive vekst og utbredelse. Den nye gudsfrykten er like mye frykten for at ikke alle skal få del i velsignelsen – og at jeg er medvirkende til at vitnesbyrdet om Guds godhet stopper hos meg. Hva skal jeg si til mitt forsvar da? Det begynte med min dåp. Det skal vel ikke stoppe med den? Hver gudstjeneste slutter med velsignelsen. Under den blir ønske om og vilje til å dele Guds godhet til en hel verden uttrykt. Men det begynner kanskje der jeg bor?

PREKENSKISSE

Et opplegg kan henges på Petter Dass-salmen som har sunget seg inn, med god hjelp av Sigvald Tveits melodi (Den kunne forresten godt varieres med Ola Bremnes’ sin flotte tonesetting som hadde fortjent plass i den nye salmeboka, til et litt annet versutvalg fra samme Petter-diktet, *Til mine sognefolk*: O Gud som har sin kirke. Innspilt på Vær hilset, GRCD4109). Teksten på NS 371 har flere elementer som går sammen med dagens prekentekest.

Samlende overskrift: Det begynner med Guds godhet, den avføder a) takk og lovsang (v 1–2), b) takk for kirken jeg ble døpt inn i (v 3), c) misjonens gnist, La folkeslag seg fryde (v 4), d) sangen om Guds godhet som skal stå seg like til evigheten.

ØYSTEIN I. LARSEN
BISKOP EMERITUS
OEYSTEININGAR@GMAIL.COM

3. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

14. JUNI 2015

Prekentekest: Joh 1,35–51

Lesetekster: Jes 50,4–5 / Rom 8,28–30

Liturgisk farge: Grønn

SALMEFORSLAG:

099 Jesus från Nasaret går här fram

339 Skriv deg, Jesus, på mitt hjerte

482 Deg å få skode er sæla å nå

560 Her er vi, Herre, vi kommer til deg

695 Rop det ut med hjertets jubel

Denne søndagens lesetekst fra Romerbrevet handler blant annet om utvelgelse, mens lesningen fra Jesaja handler om å være en disippel. Evangelieteksten utfyller disse lesningene ved å vise ulike veier til Jesus, og ulike responser på møtet med ham. Noen mennesker i fortellingen oppsøkes av Jesus direkte, men de fleste kommer til ham fordi de blir oppfordret til det av andre. Noen blir overbevist av vitnesbyrdene, mens andre er kritiske til hva de får høre, og vil heller se selv.

I rammen av Johannesevangeliet er det imidlertid andre sider ved evangelieteksten som betones: Denne fortellingen introduserer en del viktige begrep (å være/bli værende, komme og se, lete/søke) og åpenbarer viktige aspekter ved kristologien. Fortellingen introduserer Jesus, og møtene med disiplene lar leseren skjønne mer av hvem ham er, trinn for trinn. Jeg opplever at den eksemplifiserer prologens "plot"-beskrivelse (som gjennomsyrrer hele evangeliet): "Han kom til sitt eget og hans egne tok ikke imot ham, men alle som tok imot ham..." (Joh 1,11–12). Videre ser jeg avslutningskommentaren i Joh 20,30 som en nøkkel til fortellingen: "... disse [tegnene] er skrevet ned for at dere skal tro at Jesus er Messias, Guds Sønn". I det følgende kommer jeg imid-

lertid ikke til å utdype disse perspektivene, men vil heller fokusere på kallelse og respons siden lesetekstene legger opp til dette.

I denne søndagens evangelielesting fortelles det om mennesker som forstår hvem Jesus er. Det er ikke noen strømlinjeformede kallelsefortellinger, men snarere ganske ulike situasjoner som tegnes for oss. Først er det døperen Johannes som vitner om Jesus. Hans vitnesbyrd fører til at Johannes' egne disipler følger etter Jesus. Starten på etterfølgelsen er med andre ord ikke på Jesu initiativ, men kommer av en annens vitnesbyrd. Det beskrives faktisk som at de fysisk følger etter Jesus, og i motsetning til hvordan han framstår som nærmest som allvitende litt senere i fortellingen, spør han dem her hva de leter etter. Det hele er en ganske komisk situasjonsbeskrivelse, med en type skjevinnstilt kommunikasjon som er typisk for Johannesevangeliet. Mennene svarer ikke svarer på Jesu spørsmål, men spør hvor han holder til. Jesu svar: "Kom og se!" fungerer da som en kallelse, en invitasjon til å bli med Jesus videre, og til å være sammen med ham. Samtidig fungerer det som et kall til leseren av Johannesevangeliet, en invitasjon om å bli med videre i fortellingen og se hvem Jesus er.

"Komme" og "se" er stadig tilbakevendende tema i evangeliet, og handler mer om å forstå og å tro enn å observere; jfr. Joh. 5,40; 6,35–65; 9,37–38; 12,15 og 14,6–9.

Henvisningen til at dette skjedde i den 10. timen, er underlig. De fleste kommentarer (og noen bibeloversettelser) foreslår at dette er klokken fire på ettermiddagen. Den tiende timen er altså sent på dag. Men er dette bare en triviell opplysning om klokkeslett, og hvor lenge det var igjen av dagen? Jeg synes det virker underlig. Likevel har det ikke lyktes meg å finne noen god forklaring på henvisningen til den tiende timen. Noen foreslår at det er tiden for fullendelse, men det er ikke klart hva dette bygger på, eller hvilken betydning dette i så fall har for tolkningen.

Neste scene i fortellingen er veldig kort og nokså underlig. Heller ikke denne gangen er Jesus særlig aktiv; det er ingenting som tyder på utvelgelse eller uttrykt kall til etterfølgelse. Simon Peter kommer til Jesus fordi Andreas, broren hans, tar ham med. Peter introduseres på en måte som signaliserer at han er en kjent figur, selv om

dette er hans første ”opptreden” i Johannesevangeliet. I denne delen av fortellingen får vi vite litt mer om Jesus: Ifølge Andreas er han Messias, den salvede. Simon får navnet Peter eller Kefas, uten at det blir forklart noe nærmere hvorfor han får dette navnet. Dette skjer uten at Simon ”ser” eller bekjenner; i stedet er det Jesus som ”ser” Peter. Hele navnesekvensen er på Jesu initiativ.

Den neste kallelisen er også kortfattet, og her er det bare Jesus som har regien. Han vil reise til Galilea, og han finner Filip. Jesus oppsøker og kaller; han sier ”Følg meg”, men det står ikke noe om Filips respons på dette før i neste scene. Da er det nettopp Filip som bringer bud om Jesus videre til Natanael.

Nå senkes tempoet i fortellingen, og mange teologisk tunge omtaler kommer for dagen. Først blir det formulert i Filips vitnesbyrd: Jesus fra Nasaret er han som det er skrevet om i loven og profetene. Natanael lar seg først ikke overbevise og viser dermed en respons på vitnesbyrdet om Jesus, som ikke er uttrykt tidligere i fortellingen. Når Natanael uttrykker skepsis over Jesu tilknytning til Nasaret, er det Filip som sier ”Kom og se!”

Og Natanael skal snart se, men først er det Jesus som ser ham. Faktisk hadde Jesus sett ham før han kom gående mot ham. Og deretter ser Natanael tydeligst av dem alle: Jesus er Israels konge og Guds sønn. Den første skepsisen virker altså å være borte, ganske enkelt fordi Jesus hadde sett ham og visste hvem og hva han var.

Til slutt i fortellingen sier Jesus at Natanael skal få se større ting. Han bruker et bilde fra fortellingen om Jakobs drøm (1 Mos 28) der det er en stige hvor engler går opp og ned mellom himmel og jord. I Jesu tale blir stigen erstattet av Menneskesønnen – han er stedet for kommunikasjon mellom den åpne himmelen og jorda. Når Jesus sier dette, har fokuset skiftet fra Natanael (”du”) til ”dere”. Fortellingen er ikke lenger en gjengivelse av en samtale mellom Jesus og Natanael, men løftet går til alle som hører fortellingen i Johannesevangeliet: ”Dere skal se himmelen åpnet og Guds engler gå opp og gå ned over Menneskesønnen.”

HILDE BREKKE MØLLER
STUDIESJEF VED DET TEOLOGISKE
MENIGHETSFAKULTET
HILDE.B.MOLLER@MF.NO

4. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

21. JUNI 2015

Prekentekest: Matt 16,24–27

Lesetekster: Josva 24,19–24 / 1 Tess 2,5–13

Fortelleretekst: Mark 12,37b–44

Liturgisk farge: Grønn

TIL DAGEN

Treenighetstiden – den lengste epoken i kirkeåret, fra pinse til advent. I motsetning til åpenbaringstiden som gjerne gir oss et skue om hvordan Gud åpenbarer seg gjennom Jesus Kristus, er ikke muligheten til å peke på hvordan Gud åpenbarer seg som tre-en, like konstant i treenighetstiden. Disse søndagene får i stedet sitt preg av den enkelte søndags tekster. Men la oss først som sist ha med oss dette: ”Når vi bekjenner oss til Guds treenighet, betyr det at Gud av vesen er kjærlighet, en kjærlighet han ikke kan holde for seg selv”.¹

TIL TEKSTEN

Vår tekst finner vi der Jesus for første gang har forutsagt sin død og oppstandelse. Peter tar Jesus til side og vil snakke ham bort fra dette. Vi husker Jesu svar: ”Vik bak meg, Satan! Du vil føre meg til fall. Du har ikke tanke for det som Gud vil, bare for det som mennesker vil.” (v 23) Vår tekst er en forlengelse av lidelsestanken og irtettesettelsen. I Matteus er vår tekst intern disippelopplæring, i motsetning til Mark 8 og Luk 9. Her forutsies også Jesus sitt andre komme for første gang.

I grunnteksten leser vi ”*ὀπίσω μου*” i både irtettesettelsen av Peter (”Vik bak meg!”), og som oppfordring til disiplene (”Den som vil gå bak meg...”). Det er ikke Peter som blir avvist, men fristelsen. Og i vår tekst snakker Jesus om disippelskap kontra holdninger til fristelser i dette livet, og gir deretter nye perspektiver på etterfølgelsen: Det kommende riket. Dermed står ikke vår

tekst kun som en kontrast, men som en motreaksjon på Peters tilsmak.²

Det er kriterier. Om noen vil gå bak Jesus, må man **a)** fornekte seg selv **b)** ta sitt kors **c)** følge meg. Den som gikk bak Jesus, om de var disipler eller av den større skaren, fikk høre og se. Men Jesus snakker ikke om disippelskapets forutsetninger, slik som omvendelse og tro, men om dets natur: Mesterens vei er disiplenes vei. Å gå bak Jesus handler ikke om å fortelle ham hva han skal gjøre, men å følge ham dit han går. Ikke å lede, men å *la seg lede*.

Det jordiske skal dø og det gamle menneske legges av (Jfr. Rom 6; Kol 3).

Dette betyr ikke at disiplene skal oppsøke martyriet, for satt på spissen: Selv Jesus bar ikke sitt kors (27,32). Jesus snakker ikke om å la seg korsfeste, men gjør rett og slett disiplene klar over at å gå bak ham kan gi konsekvenser som vanære, skam, forfølgelse, lidelse og martyrium (Jfr. 2 Tim 3,12). Med andre ord inneholder det en stor dose *frivillig* risiko å følge Jesus.³ Her er ingen kommando eller ordre, men et evangelium: Vær ikke redd for om du mister livet på grunn av din tro! Du blir frelst i den kommende verden (Jfr. Joh 16,33). Derimot vil et ønske om å redde seg selv i dette livet, og konsekvent nekte disippelskap på grunn av dets risiko, ha motsatt effekt: Den som følger Jesus skal vinne livet; den som klamrer seg til seg selv, taper hele sin sjel.

Jesu spørsmål i v 26 har et så åpenbart svar at det ikke levnes mer oppmerksomhet. I stedet for å miste livet, kan jeg bytte i noe? Ordvalget for vederlag (gr. *ἀντάλλαγμα*) henspiller på markedet, verdens rikdommer, som om man kunne kjøpe seg fri fra dødens uunngåelige faktum.

Livet med Gud skal bevares, og gjennom v.25f legger vi merke til den doble bruken av *ψυχήν*, for både sjel og liv. Livet er mer verdt enn hele verden – og livet i den kommende verden er mer verdt enn denne verden.

Livet skifter karakter gjennom døden og dommen der Menneskesønnen skal *”dømme hver og en etter det han har gjort”* (v 27; jfr. Sal 62,13; Ordsp 24,12). Her er det neppe snakk om enkelthandlinger, men heller en grunnleggende vurdering av om man har gått inn i Jesu følge og tatt konsekvensen av det.⁴

TIL PREKENEN

Jesu tilbyr et fellesskap som kan føre til død. Du får det ikke mer kolossalt enn dette! Vis en som mener Jesus bare var en god mann som sa og gjorde mye godt, denne teksten i forkant av din preken: *”Hvilken mann kan finne på å si at gjennom døden holder det å tro på meg? Jeg bare spør.”*

Her kan det se ut som om vår evangeliske frihet får seg et skudd for baugen. ”Hva vil det si å ta opp sitt kors i 2015?” kan virke som et betimelig spørsmål. I en av Stockholms beste forsteder skulle det arrangeres eltemøte, og arrangøren spurte forfatter Runar Eldebo hva de skulle kalle møteserien? *”Kom til Jesus och dø!”* sa han.

Jesu kall til selvfornektelse er ikke destruktivt; det fører til et liv der jeg kan gi mitt liv til mine medmennesker. Vi må holde selvutslettelse (askese), selvopptatthet (ego) og selvfornektelsen (disippellivet) separert.

I møte med Jesus blir min selvfornektelse til selvhengivelse: På grunnlag av det Jesus gir kan selvopptatthet brytes, og jeg kan gi mitt liv til mine medmennesker fordi han gav sitt liv for meg. Selvfornektelse kan bare bli et positivt begrep når det fylles med den konkrete nestekjærligheten for andre.

SALMEFORSLAG

INN: 120 Du er Guds Sønn den sterke.

MELLOM: 415 Alltid freidig når du går.

ETTER: 434 Det er navnet ditt jeg roper.

NATTVERD: 409 I dine hender Fader blid;

419 Med Jesus vil eg fara.

SLUTT: 432 Vi syng med takk og glede.

Lovsanger: You led me to the cross (Matt Redman) og Inntil (Rudi Myntevik).

¹ Halldorf (2011), s 186.

² Gundry (2010), s 172.

³ Ibid.

⁴ Kvalbein (1998), s 78.

⁵ Ibid.

TORSTEIN EIDEM NORDAL
SOKNEPREST I KVITeseID
SOKNEPREST.KVITeseID@KYRKJETRAPPA.NO

SANKTHANSDAGEN/ JONSOK

24. JUNI 2015

Prekentekest: Matt 11,7–14

Lesetekster: Mal 4,5–6 / Apg 13,16–26

Liturgisk farge: Hvitt

TIL DAGEN: FOLKEFEST OG KIRKEFEST

Kun to dager i kirkeåret er bursdagsfeiringer. Det ligger et halvår mellom døperen Johannes' fødsel og Frelserens komme julenatt (Luk 1,36). Dette er bare én av flere dynamiske sammenhenger mellom de to slektningene Johannes og Jesus. Da Døperens dag ble avskaffet som helligdag i 1770, fortsatte likevel den folkelige feiringen. Jonsvaka, våkenatten til St. Hansdagen, feires særlig i kyststrøkene. I oppveksten min på sørlandskysten var St. Hanskvelden startskuddet for båtsongene og betød grilling rundt store bål ute i skjærgården. Nikolai Astrups midtsommerbilder fra Jølster er betegnende. 24. juni er snarere en feiring av midtsommer enn av en helgen, selv om dagen på folkemunne heter nettopp *Sankt Hans*. Det er neppe tilfeldig at den bibelske navneformen Johannes hos oss ble kontekstualisert til Jon og Hans.

Både i folks praksis og bevissthet er det manglende samsvar mellom folkefesten og kirkefesten. Som kirke kan vi likevel fortolke dagen gjennom å tydeliggjøre noen sammenhenger. Kirkeårsdagen faller på en onsdag i skoleferiens første uke. Da skjer det et taktskifte gjennom forventninger om nært forestående ferie for mange. Som en parallell er Johannes en overgangsfigur som varsler selve tidsskillet i frelseshistorien. Dessuten peker det nære samspillet mellom kalenderår og kirkeår mot Johannes' egne ord om at "Han skal vokse, og jeg skal avta" (Joh 3,30). Etter midtsommer blir det mørkere, men fra Jesu

fødsel vokser lyset. Midtsommernetter på sørlandskysten blir også mørke og kjølige, men bålet i fellesskapets midte gir lys og varme. Lys-symbolikken understrekes i Johannes-prologen hvor Døperen omtales som et vitne om lyset. Poenget løftes fram i kollektbønnen: *Herre Gud, himmelske Far, du sendte døperen Johannes for at han skulle rydde vei for din Sønn og kalle mennesker til omvendelse. Gi oss å ta imot dette vitnesbyrd, så vi ikke blir i mørket, men tror på ham som er verdens lys, Jesus Kristus (...).*

TIL TEKSTEN: JESUS OG JOHANNES

Første lesetekst (Mal 4,5–6) utgjør de aller siste ordene i Det gamle testamente. Profetboken etter Malaki rommer løftet om at Gud vil sende profeten Elia. Andre lesetekst (Apg 13,16–26) er begynnelsen til en tale av Paulus fra hans første misjonsreise. Han gir kortversjonen av israelsfolkets historie og forstår Døperen som profeten som peker mot Messias.

Prekenteaksten har overskriften "Jesus vitner om Johannes". Kapittel 11 innledes med at den fengslede Døperen anfektes om Jesus virkelig er Messias. I Johannes' øyne er messiasforventningene om dom og fredsriket ikke innfridd. Teologiens svar er at dette realiseres fullt ut med Jesu gjenkomst. Døperen sender disiplene sine for å spørre Jesus direkte. Etter at Jesus har svart bekreftende med å henvise til tegn, under og evangelieforkynnelsen, vender han seg mot folket og snakker om Johannes. Jesus stiller folket to spørsmål hvor svaret underforstått er et nei: Folk dro ikke ut i ørkenen for å se et vaiende siv eller en mann kledd i fine klær. Disse bildene understreker at Døperen ikke var vaklende, og han hadde lite å vise til av verdslig makt og materielle goder. Kamelhårskapen og lærbeltet utgjorde garderoben, og menyen besto av gresshopper og vill honning (Matt 3,4).

Døperens virksomhet forutsettes som allment kjent blant folket, og Jesus bekrefter at han var en profet. Profetkategorien er den som passer best på Johannes, samtidig som Jesus sier at Johannes sprenger kategorien: "Blant det som er født av kvinner, har det ikke stått fram noen større enn døperen Johannes. Men den minste i

himmelriket er større enn ham.” Jesus antyder her skillet mellom den gamle og den nye tid. Det later til at Johannes hører den gamle pakt til. Som den nye Elia er han den lovede profeten etter at profetiens ånd har vært utslukket i Israel. Døperens virksomhet har karakter av et forspill som antyder hva som nå er i ferd med å demre gjennom Jesus som bringer Gudsriket nært. Johannes kan sammenlignes med Moses som førte folket til det lovede landet, men som ikke kom inn i det selv. Utsagnet om den minste i himmelriket kan forstås i den sammenheng. Formateringen eller rangordenen hviler ikke på presasjoner eller egenverdi, men ut fra evangeliets kjerne: Hva Gud gir, og vi får del i.

Vers 12 er grundig debattert blant eksegetene. Å rive eller rane til seg himmelriket kan neppe forstås positivt. Kvalbein mener dette handler om motstanden evangeliet møter. Det er presens om forsøket. Døperens og Jesu virke er en brytnings-tid med kamp mot fiender som søker å hindre andre i å komme inn i gudsriket.

Prekenteeksten reflekterer omkring forholdet mellom Johannes og Jesus. I et større bibelteologisk lys er de ifølge Lukas slektninger på morssiden. Det er et halvår mellom dem. Begge ble drept av makthaverne. Johannes er endetidsprofeten som Malaki taler om. Men i stedet for undergang blir det nådetid. Mens Døperen innbyr til omvendelse og bot, inviterer Jesus til fest og frelse.

TIL PREKENEN: ET PROFETISK VITNESBYRD?

Vi står ved overgangen fra GT til NT. Alle evangeliene forteller rikt om Johannes, hans gjerning, dåp av Jesus, fengsling og spørsmål til Jesus, og halshuggingen. Lukas har også barndomsfortellinger og Johannes er mer utviklet teologi der Johannes er vitnet framfor noen. Johannes blir en overgangsfigur, en veirydder som forbereder Jesu komme. Kanskje kan vi best forstå dette ved å låne øye til kirkekunsten. Johannes er ved siden av Jesus den eneste som framstilles med langt hår og skjegg. Han avbildes ofte med en lang pekefinger rettet mot et lam, ledsaget av ordene vi synger i Agnus Dei: ”Se, der er Guds lam som

bærer verdens synd!” (Joh 1,29) I den ortodokse kirke sees Johannes og Maria på hver sin side av ikonostasen. Johannes avbildes med vinger siden det greske ordet for budbærer (*angelos*) også betyr engel. Johannes-prologens betoning av Døperen som kristusvitne som led døden, er også sentralt. Johannes blir broen mellom den gamle og den nye pakt. Bibelen tegner et bilde av Johannes som en karakteristisk og særegen person som står fram som karismatisk vekkelsesforkynner i en turbulent tid preget av åndelig tørke. Magneter kan tiltrekke og frastøte. Det mest unike med denne magneten er at han ikke drar til seg oppmerksomheten, men peker på en annen. For hvem handler St. Hansdagen egentlig om? Johannes blir som kronvitne om Jesus et forbilde for alle kristne.

Funksjonen som vitne handler grunnleggende om at vitnet har sett eller hørt noe vesentlig. Vitnets informasjon utgjør et stykke sannhet som bør deles med andre for å kaste lys over en sak. Johannes var en forløper for Kristus og berede grunnen for levende tro. Vitnefunksjonen er til stede i enhver fadderoppgave og for dåpsforeldre. Å være vitne er en del av det kristne livet. Det vil være mulig å bygge opp en preken om hva det betyr for oss både som enkeltpersoner, menighet og kirke. Som vi vet, handler vitnesbyrd noen ganger om ord og ofte om handling. Fredrik Modeus skriver i sine bøker om gudstjenestefornyelse om føttenes bekjennelse. Tilstedeværelse i gudstjenesten er også et vitnesbyrd – også for prester som ikke forretter, eller andre kirkelige ansatte som ikke har oppgaver i gudstjenesten.

Som menighet utfordres vi til å se gjennom kirkeveggene. Et program i den skotske kirken het ”Church without walls” og snakket om transparente vegger. Hva er lokalmenighetens bidrag i lokalsamfunnet? Hvordan kan vi som fellesskap på vårt sted se, bekrefte og utfordre?

Forholdet mellom kirke og politikk har vært diskutert denne våren. Hva i samfunnet kan og bør kirken uttale seg om, og hva med stillingtaken i aktuelle spørsmål? Politikere har en totusenåring erfaring i å lansere definisjonsforsøk om hva kirken bør si noe om eller tie om. Magnus Malm har kommentert at det bør

kirkens Herre få avgjøre. Den profetiske oppgaven er å tale Guds ord inn i bestemte situasjoner. Når det refereres til kirkens profetiske oppgave, handler det ofte om rettferdighet, fattigdom og etiske spørsmål i samfunnet. Johannes' profetiske oppgave besto også i å utfordre det politisk korrekte. Han risikerte uenighet med makthaverne gjennom å kritisere dem – også det som inngikk i privatlivets sfære (Matt 14,4). Det kostet Johannes livet.

Hvordan vitner vi som enkeltpersoner, menighet og kirke om Jesus i vår tid og på vårt sted? St. Hans er en festdag der vi utfordres til å løfte blikket uten over det indrekirkelige. Kan kirkelig selvransakelse balanseres med gleden over alt, den som til og med den minste i himmelriket har del i? St. Hansdagens predikanter utfordres av teksten, med Johannes som forbilde, å peke på Jesus og gi et profetisk vitnesbyrd. Kanskje kan Johannes' rolle best oppsummeres i den romersk-katolske prefasjonen for dagen. Den innledende lovprisningen munner ut i menighetens lovsang til Den Hellige – Sanctus. Prefasjonen tegner et bilde av Johannes' egen rolle som et kolon. Kolonets oppgave er å peke utover seg selv og på det som følger, Frelsens nærvær og virkelighet.

(...) Vi lovpriser din storhet som vi ser i den salige Johannes, han som ble Kristi forløper og hedret fremfor alle som er født av en kvinne. I sin mors liv jublet han av fryd over Frelserens komme; ved sin fødsel brakte han stor glede, og som den eneste av profetene utpekte han Guds lam, som gir oss forløsning. I Jordans flod døpte han dåpens opphavsmann, og således gjorde han dette vann hellig. Ved sin blodige død fikk han bære det høyeste vitnesbyrd om Kristus. Derfor priser vi deg uten opphør på jorden, og sammen med himlenes krefter roper vi alle dager til din majestet (...):

SALMEVALG

676 Du åpner døren for ditt rikes komme
244 Så kom Guds Ånd i Sakarias' tunge
703 Å, for djup i Jesu kjærleik
77 Du ord frå alle æver
539 Dine løfter er mange
219 Jeg ser deg, o Guds Lam, å stå
360 Jesus, du har brakt Guds rike

STEPHEN SIRRIS
SAKSBEHANDLER FOR PROSTEN I
BÆRUM/PROSTIPREST
ST-SIRRI@ONLINE.NO

Avsender:
Luthersk Kirketidende
Sinsenveien 25
0572 OSLO

UTKOMMER annenhver uke på Luther Forlag og redigeres av professor Harald Hegstad (ansv.), prost Hege Elisabeth Fagermoen, universitetslektor Sjur Isaksen og sokneprest Anne Grete Listrøm. Redaksjonssekretær: Eyolf Berg

ALLE HENVENDELSER rettes til:
Luthersk Kirketidende
v/Eyolf Berg
Sinsenveien 25
0572 OSLO
Tlf. 91 17 65 37
E-post: redaksjon.lk@lutherforlag.no

INTERNETT: www.lutherskkirketidende.no
Opplysninger om annonsepriser og utgivelsesplan finnes på nettsidene.

ARTIKLER OG LESERINNLEGG til Luthersk Kirketidende sendes på e-post til ovenstående adresse. Artikler skal normalt ikke overstige 2500 ord, innlegg skal normalt ikke være mer enn 1200 ord.

ABONNEMENT: Pris kr. 590,- pr. år for Norge. Utlandet kr. 800,- pr. år. Abonnementet inkluderer Tidsskrift for Praktisk Teologi (2 numre pr. år). Kontonummer: 3000.14.73669. Abonnementet løper til det sies opp skriftlig (brev, SMS eller e-post). Gamle og nye numre kan kjøpes i pdf-format fra <https://lutherskkirketidende.buyandread.com>